

E2/K1

KAITSE KODU!

Nr. 23

8. DETS. 1928.

HIND·30·SENTI.

V. PERE

B. ROSENHOLM

Tallinn, Pika ja Rataskaevu tän. nurgal 2.

Suures valikus: raua- ja puusepatööriistu, ehituse lukke, hingi, kruve ja naelu; mööblilukke, silte, habeme-, tasku-, köögi- ja lauanuge; juukse- ja habemelõikamise masinaid; Rootsi priimuseid ja jootmislampe; triikmasinaid, lihahakkimismasinaid; kalapüügitarbeid, aiatööriistu; liuraudu j. n. e. j. n. e. j. n. e.

RAADUS & OSIPOV

Tallinn MÜürivahe 22

Igasugu hõbeasju
sportlastele auhindadeks

Graveerimine, kuldamine
ja hõbetamine

OMA TÖÖKODA

Töö kiire ja korralik

Hinnad väljaspool võistlust

KAITSE KODU!

EESTI KAITSELIIDU
ILMVB KAKS

HÄÄLEKAINIDJA
KORDA KVVJ

IV AASTAKÄIK

Nr. 23

8. DETSEMBRIL 1928

Väljaandja: *Kaitseliidu staap.* Vastutav toimetaja: *V. Negro.* Tegev toimetaja: *E. Jalak*

Tellimishind: *aastas 6 krooni, poolaastas 3 krooni, veerandaastas 1 kroon 50 senti, kuus 50 senti.*

Üksiknumber 30 senti.

Kuulutuste hinnad. $\frac{1}{4}$ lehek. 40 krooni, $\frac{1}{2}$ lehek. 20 krooni, $\frac{1}{4}$ lehek. 10 krooni ja $\frac{1}{8}$ lehek. 5 krooni. *Esimese kaane sisekülj 50%, tagumise kaane väliskülj 100% kallim.*

Toimetus ja talitus: *Tallinnas, Kaarli tän. 8, Kaitseliidu staabis. Telef. 370. Toimetuse kõnetunnid igal äripäeval kella $\frac{1}{2}$ 9–10 h.*

Päev, mil anti vastus.

28. november 1918.

Rahvad on kõigepealt isikud oma tahtega ja nende saatust ei määra siiski mitte diplomaatlikud konventsioonid ja kombinatsioonid, vaid selle määravad nad ise.

See on õpetus, mille on Eesti annud maailmale. See on tõde, mille oleme kirjutanud sajandite lehekülgedele.

28. november 1918 on Eestile suureks, mälestusväärseks päevaks. Siis andis Eesti rahvas vastuse saatuse küsimusele. Tõusis üles ajaloo ülekohtu vastu, mis seni oli muljunud ta üle. Saatuslikke silmapilke on inimese elus, on ka rahvaste elus. Nii isikul kui rahval tuleb momente, kus tuleb otsustamisele kogu selle isiku või rahva tulevik, kus kõik oleneb ainult selle isiku enese otsusest.

Niisuguseks momendiks oli 28. november 1918, mil ajalugu asetab Eestile suure ja tulevikku määrava küsimuse: *K a s s a t a h a d v o i e i t a h a s a m i t t e.*

Ja meie vastasime: *t a h a m e.*

Selle vastuse andsid meie esimesed vähesed, aga vahvad sõjajõud seega, et ei kohkunud tagasi astumast võitlusse oma iseolemise eest kümme-, ei, sadakorda suurema ülevõimu vastu, kes oli jälle kord tallamas ajaloo ülekohtu radu.

Kui Narva all algasid sõjalugu püssid, kuulipildujad ja kahurid, siis oli see mitte ainult alguseks võitlusele, mis kestis vahetpidamatult kolmteist kuud ja viis või-

dule ja vabadusele, see oli ühtlasi ka jõudmine unistustest tegudeni, soovidest teostamiseni.

Hingelt oli me rahvas jäänud alati iseisesevaks. Aga ainult hingelt. Hinges olime alati kannud lakkamatut vabadustungi, aga ainult hinges. Südamest polnud kümnete põlvede vahetusel eales kustunud hõõguv soov ja tahe vabaduse järele, soov kord põrmustada ajaloo ülekohtus.

Aga soov ilma ta teostamata ei olegi soov, tõde ta teostamata ei olegi tõde.

Ainult võitluses omandad sa õiguse elada. Ainult võitluses. Ajalugu ei tunne kingitusi, saatus on südametult kitsi heategudega.

Seepärast jääb 28. november meie aegade raamatusse püsima mitte ainult sõjalise tähtpäevana, ta oli ühtlasi läveks, mil rahva vabadustahet muutus teoks. Ja selle tähtsus on ehk lõppude lõpuks veel suurem kui sõjalisel tähtpäeval.

Rahvalt ei saa vabadust võtta nii kaua, kui ta seda ise ära ei anna.

Ja 28. novembril 1918 andis Eesti vastuse, et ta ei anna oma vabadust käest. Ei anna! — olgugi võtta tahtjaks mitmekümnekordne ülevõim. Rahva hing oli sündinud ümber, oli üle öö ärganud ja leidnud enese.

Mäletame seda sünkjat, tusast sügist. Mäletame veel neid kartusi, mis siis pu-

resid südant. Mäletame seda lootusetust, mis hiilis silmapiiril, piiras meid kui faatumid raudring. Kõik näis vahest olevat otas ja valuline kartus vastärganud lootuste ja hellitatud, pühade soovide näilikult paratamatu hukkamise pärast haaras südant pigistavamalt kui kartus omaste ja enese elu, kodu ja varanduse kaotuse eest.

Agaga ometi tõrjus kõike seda vahest tagasi hoopis uus ja haarav tunne — tung tegudele. Tung kirjutada ise meie ajalugu, käänata oma tahtmise järele ajaloo ratasid.

Ja siis anti vastus ajaloo küsimusele Narva jõe ääres. Polnud tähtis, kas me esimesed lahingud kaotasime või võitsime. Oli tähtis see, et olime annud vastuse: kõik või mitte midagi. Oli alanud uus ajajärk, kus oldi valmis andma elu oma töökspidamiste, oma seni unistuste ja hüüdsõnadena elanud suurimate soovide eest.

Niisuguse päevana peame pidama 28. novembrit pühaks päevaks, peame pidama seda kahekordselt pühaks.

*

Kolmteist kuud tuli kangelastel oma vere ja vaevaga lunastada vabadust — nüüd on meil selja taga juba üle kaheksa aasta rahulikku omariiklust. Ainult veel mälus elavad edasi mälestused esimestest päevadest, mil lendasid esimesed vaenlase pommid üle Narva, lendasid linnagi ja kuulutasid oma verise kõnega vabadusvõitluse ja uue ajajärgu algust. Oleme vastanud ajaloo küsimusele, temalt rebinud ja lunastanud iseolemise õiguse.

Agaga võitlus meie iseolemise eest pole veel kaugeltki lõppenud. Ta kestab, kestab igavesti oma tõusude ja mõõnadega. Nõuab valmisolekut alaliselt täitma kümne aasta eest antud vastust: **m e i e t a h a m e.**

E. V.

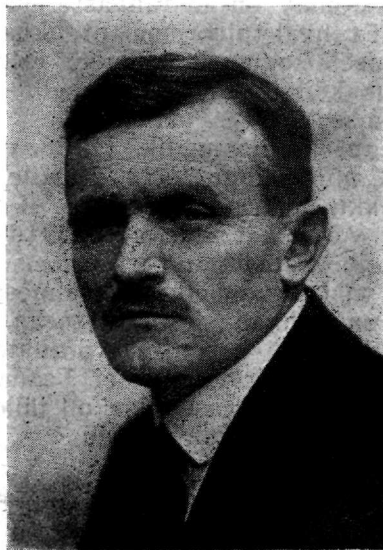
Uus valitsus.

Ligi kuuajalise valitsuse kriisi järele esitas A. Rei, kellele riigikogu esimees pärast kindral J. Sootsi loobumist oli teinud ettepaneku moodustada valitsus, teisipäeval, 4. detsembril, riigikogule kinnitamiseks tema poolt moodustatud parempoolse koalitsiooni valitsuse järgmises koosseisus: riigivanem — August Rei (sotsiald.); sõjaminister — Mihkel Juhkam (tõder.); sise- ja kohtuminister — Tõnis Kalbus (tõder.); välisminister — Jaan Lattik (kristl.); raha- ja tööstus-kaubandusminister — Aleksander Oinas (sotsiald.); teedeminister — Oskar Köster (asun.); põllutööminister — Karl-Johannes Soonberg (asun.); haridus- ja tööhoolekandeminister — Leopold Johanson (sotsiald.).

Uus valitsus kinnitati riigikogu poolt ametisse 53 häälega ja 24 hääle vastuseisemisel.

Riigivanem A. Rei.

Välisminister J. Lattik.

Eesti vabadussõja algus.

Poolte sõjaplaanid ja jõud.

Narva lahing 28. novembril 1918. a.

Vastaspoolte sõjaplaanid.

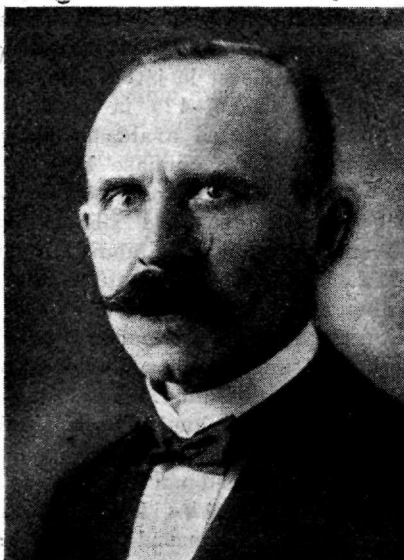
Kooskõlas poliitilise olukorra ja maastiku-ga seisis Nõukogude Vene kava selles, et klas-sisõja tähe all, enne kui Eesti sõjavägi end suudab korraldada, lahkvate Saksa okupatsiooni vägede kannul Eestimaale sisse tungida kahes

peasuunas (põhja- ja lõunapoolt Peipsi-Pihkva järve):

- 1) Jamburg, Narva, Rakvere, Ta-pa, Tallinn ja
- 2) Pihkva, Irboska, Petseri, Võ-ru, Valk,

Sõjaminister M. Juhkam, raha- ja tööstus-kaubandusminister A. Oinas ja haridus- ja töö-hoo-tekandeminister L. Johanson.

Sise- ja kohtuminister T. Kalbus, teedeminister O. Köster ja põllutöminister K. Soonberg.

Eestimaal vallutada ja Eesti väeriismed visata merre.

Punaväe peaeesmärgiks oli loomulikult meie pealinna, Tallinna, vallutamine. Kahest operatsioonist suunast, põhja- või lõunapoolt Peipsi järve meile anda pealööki, valisid enamlased esimese kui lühema, mis viis kiiremini eesmärgile. Pealegi võimaldas põhjapoolne suund neile tiheda koostöö maa- ja mereväe vahel. Loodeti, et Tallinna vallutamine kujuneb lihtsaks rännakuks Narvast Tallinnani ning seetõttu pole ka mõtet raisata aega pikkade ja keeruliste operatsioonide läbiviimiseks üle lõuna-Eesti. Punasel laevastikul näis tegevus olevat aga hoopis takistusest, sest meil polnud merel neile midagi vastu panna. Pihkvast üle Võru suunisid enamlased esialgu nõrgad jõud meie vastu. Need polnud määratud otsustava löögi andmiseks, vaid enam Riia sihis lätlaste vastu opereerivate punavägede parema tiiva kaitseks ja ühendavaks lüliks punaväe kahe löögirusika vahel, millest esimene üle Narva suuniti eestlaste vastu ja teine lõunast — lätlaste vastu.

Eestil tuli sõda võtta vastu siis, kui meil sõjaväge õieti polnudki.

Loomulikult polnud meil ka aegsasti ettevalmistatud sõjaplaani.

Eesti sõjaväe juhataste kava seisis selles, et takistada kõigiti Nõukogude Vene vägede edasitungimist, taganedes võita aega, sealjuures end aga otsustavalt mitte lüüa lasta, mobilisatsioon ruttu läbi viia, luua sõjaväge, välismaalt saada sõjariistu, varustust ja laske- moonad, võib-olla ka abivägesid, ja siis, kui meie rahvavägi juba organiseeritud, asuda vastupealetungile ning vaenlane Eesti pinnalt välja tõrjuda.

Olukord ja vastaspoolte jõud kuni Narva lahinguni 28. nov. 1918. a.

Kui Ajutine Valitsus 11. nov. 1918. a. astus uuesti tegevusse, oli tal suurimaks mureks riigi idapiiri kaitse korraldamine, sest oli selge, et Saksa okupatsiooni väed varem või hiljem Eestist lahkuvad ja nende kannul Jamburgi rajoonis varitsev Vene punavägi meie kodumaa püüab vallutada. Et hoida ära igasugused üllatused, otsustati kiiresti, veel enne kaitseväge moodustamist, kutsuda ellu omakaitse kaitseväe näol, kes enda peale pidi võtma esialgselt ka piirikaitse teostamise. 13. novembril asub alam-kapten Laretei Virumaa kaitseväe ülemaks kol.-lt. Reek'i käsul Narvas kaitseväe korraldamisele. Esimeste päe-

vade jooksul saajakse kokku veidi üle 100 mehe. Need on peamiselt Narva keskkoolide õpilased. Relvad kaitseväelastele annab Narvas asuva 405. Saksa Landeswehri rügemendi ülem. Samal ajal asutatakse kaitseväe salgad ka Narva ümbruskonna valdades ja Narva-Jõesuus. Nii saajakse kokku — Vaivaras umbes 60 meest (kapten Steinmann), Peetris umbes 20 meest (lipnik Nurk) ja Narva-Jõesuus 18 meest (n.-lt. Remmel). 15. novembril võtab Narvas asutatud Saksa soldatite nõukogu võimu enda kätte. Eesti kaitse korraldamine satub nüüd ka raskematesse oludesse, sest Saksa soldatite nõukogu, lubades esialgu küll eestlastele kõigiti vastu tulla, hakkas tegelikult töötama meie vastu.

Samal ajal tehakse meile teatavaks Saksa väejuhatuse poolt, et Saksa väeosad Narva jõe joonele Vasknarvast Uzdmani jäävad ainult kuni 20. novembrini või äärmisel juhul kuni 23. novembrini. Ajutise Valitsuse nimel tehakse sakslastele ettepanek, et nad (1000 meest) rahalise tasu eest astuksid 1 kuuks meie teenistusse ja aitaksid teostada piirikaitset seni, kuni meil korraldatud oma riigikaitse. Sellest kaubast ei tulnud aga midagi välja, sest Saksamaalt tuli kategooriline käsk — kõik sakslased viimse meheni Eestimaalt välja viia!

21. novembril jõuab Narva kol.-lt. Seimann ühes kolme ohvitseriga ja asub 4. rügemendi vormeerimisele.

22. novembril umbes kella 6 paiku selgub, et Vene punaväe osad Narva ees erapooletusse maarippa on sisse tunginud. Kella poole seitsme paiku jätkavad enamlased suurtükite toetusel pealetungi Narvale Jamburg-Narva maantee sihis, kus neil õnnestub jõuda välja sakslaste traat-tõketeni. Sakslased võtavad ette vastupealetungi ja vastavad ägeda suurtükitega, mille tagajärjel kella 11 paiku enamlaste pealetung kokku variseb. Punased taganevad, kaotades surnutena ja haavatutena 200—300 meest ja jättes sakslaste kätte mõned kuulipildujad (2—4?) ja paarkümmend vangid. Suured kaotused avaldasid pealetungist osa võtnud 46. ja 47. punase kütirügemendi peale demoraliseerivat mõju, nad hakkasid mässama, otsustasid rindelt ära minna ja võtta oma võimu alla Jamburgi linna. 46. ja 47. kütirügemendile saadeti vastu 2. Viljandi kommunistlik Eesti kütirügement, kes 22. nov. oli jõudnud Jamburgi. 23. nov. hommikuks suudeti mäss likvideerida. Punaste eneste vahel aset leidnud lahingu tagajärjel saanud viljandlased 5 kuulipildujat, hulk püsse ja mitmesugust muud varustust.

22. novembri sündmustiku tagajärjel hakkavad üksikud kaitseväe osad igalt poolt Narva kaaskõitlejaile appi tõttama. Veel samal päeval jõuab 54-meheline Vaivara

kaitseliitlaste salk kapten Steinmanniga eesotsas Narva. Vaivara kaitseliidu salk arvatakse 4. rügemendi koosseisu, — nad on rügemendis esimesed rahvaväelased ja nendest moodustatakse 1. kompanii, mille ülemaks määratakse kpt. Steinmann.

Kaitseliit 22. novembri lahingust osa ei võtnud, sest paljudel meestel puudusid relvad. Kreenholmi aitades oli küll üle 10.000 püssi, kuid sakslased neid esialgu välja ei annud. Pidi aetama läbi ainult mõnekümne Jaapani püssi lokuga, mis saadud politseilt või varem olid ära peidetud, — need olid aga lahingutegevuseks peaaegu täiesti kõlbmatud.

23. novembril ilmuvad 4. rügemendi 7 ohvitseri ja 24. novembril — 10 ohvitseri ja 24 rahvaväelast. Üldse oli sel ajal:

1. Narva linnas, Vaivara, Mustajõe, Joala, Peetri ja Jõesuu valdades — kokku 439 püssi (kuulipildujaid polnud) ja

2. Jõhvi ja Iisaku kihelkondades ja Tudolinna — 450 püssi. Eeltoodust jäeldame, et tusedama jõu sel ajal korra ja piirikaitse alal Virumaal moodustasid just kaitseliidu osad, kes ka panid tõsise aluse kaitseväele — Vaivara kaitseliit 4. rügemendile 1. kompanii näol.

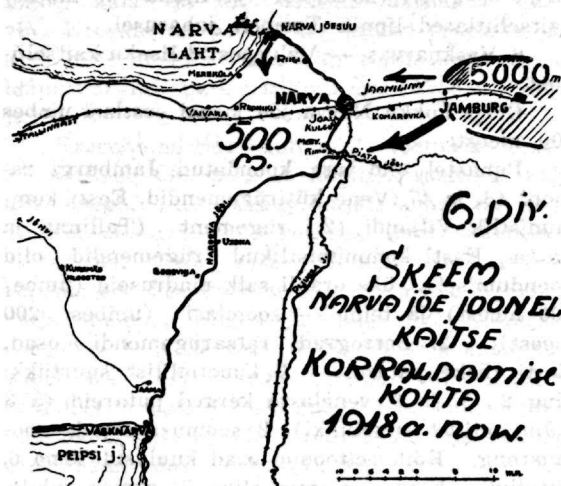
Et vabatahtlikke 4. rügemendi visalt kokku tuli, seisukord piiril päev-päevalt muutus aga ikka kriitilisemaks, otsustati piiri kaitseks suuremal arvul tõmmata kokku kaitseliitlasi ja saata Narva rohkemal määral ka ohvitseri ja vabatahtlikke koolipoisse väljaspoolt. Eriti noorte seas leidis rohkesti vaimustust. Raamatud käisid nurka, sule asemel haardi kätte püss, ja noor, tuliselt tuksuv rind seati kilbiks vaba Eesti iseisvusele. Nii vaimustatult valgusid noored Narva!...

25. novembril jõuavadki Tallinnast Narva ohvitseride rühm (39 meest) ja umbes sada koolipoissi ühes tuletõrjajate orkestriga.

25. novembril teatavad sakslased, et nad lähemal päevil Narvast lahkuvad ja taganemise korral Narva jõe sillad lasevad õhku vaatamata sellele, kas eestlased jõe paremal kaldal kaitsekorra sisse võtavad ja sinna maha jäävad või ei.

27. novembril kella 12 paiku püüavad sakslased kinni enamlaste telefonogrammi, millest selgub, et punased 28. novembri hommikul kavatsevad peale tungida ja Narva linna vallutada. Sakslased teevad korraldusi kiireks lahkumiseks, sest polnud ju loomulikult põhjust neil verd valada võõra rahva ja maa eest. Õi vastu 28. novembrit, s. o. Narva lahingu päeva eelsel õhtul — oli meie ja sakslaste kaitsejõudude koosseis ja asetus järgmine:

1. Narva-Jõesuus — 1 kompanii sakslasi ja kuulipildujate k-do (12 k.), mis olid üles seatud Jõesuu ja Riigi küla vahel.

2. Narva-Jõesuu ja Riigi küla vahel — 2 kompaniid sakslasi, kuid nad valveteenistust enam ei pidanud. Valveteenistuses selles rajoonis asus Narva-Jõesuu 18-meheline kaitseliidu salk n-ltn. R Emmeli juhatusel.

3. Riigi külast Narva linnani — valvepostid Peetri valla kaitseliidust.

4. Narvas:

a. 4. rügemendi I pataljon (kpt. Liivak) — Jaanilinnas, I pataljoni 1. kompanii (64 meest, moodustatud Vaivara kaitseliidust) kaitsepositsioonidel Jaanlinna ees Narva-Jamburg maanteel ja sellest põhja- ja lõunapool umbes 3-klm. rindel (sõjaväe haigemajast kalevivabrikuni); teised pataljoni osad (90 meest) — varus Jaanilinnas.

II pataljon (kol-ltn. Kunnus, — umbes 80 meest) asus seisukorra kindlustamiseks rügemendi paremal tiival — Kulgust metsavahimajani, mis Narva jõe vasakul kaldal 4 klm. Narva jõe mööda ülalpool. Rügemendi teised osad asusid Narvas Vestervalli kasarmus. Üldse oli rügemendis 27. novembril umbes 400 meest, kuid neist osa sõjariistadeta.

b. Kaitseliit — umbes 150 meest — al-kapt. Laretei juhatusel valveteenistuses linnas.

c. Sakslaste jalgvägi — 1 kompanii 405. Landeswehri rügemendist ja kuulipildujate komando 8 kuulipildujaga — eellinil Jaanlinna ees. 1 kompanii kuulipildujatega Kreenholmi ja Kulgu rajoonis valveteenistuses.

Sakslaste suurtükivägi — 1 kerge patare (1 suurtükk?) Joala väljal, 2 rasket suurtükki — sõjaväeplatsil ja 1 raske patare — V. Soldino mõisa juures. Jaanlinna rajoonis —

4 vanasüsteemilist Vene suurtükki ja umbes 10 miini- ja pommipildujat.

5. Borovnja külast Jaama külani — Jõhvi (20 meest) ja Illuka (50 meest) kaitseliitlased lipnik Toomeli juhatusel.

6. Vasknarvas. — Valvepostid Iisaku kaitseliidust.

Üldse kokku Narva jõe joonel eestlasi umbes 500 meest.

Punastel olid aga koondatud Jamburgi rajooni 46. ja 47. Vene kütirügemendid, Eesti kommunistlik Viljandi (2.) rügement (Tallinna ja Tartu Eesti kommunistlikud rügemendid olid koondumisel), üks eraldi salk madruseid (umbes 300 meest) ja teine — soomlasi (umbes 200 meest), 2. Petrogradi ratsarügemendi osad, Eesti raske patareid — 3 kuetollilist suurtükki ning 2., 5. ja 6. venelaste kerged patareid (à 3 kolmetollilist suurtükki), 2 soomusautot ja soomusrong. Kõik eeltoodud osad kuulusid Vene 6. kütidiviisi koosseisu, mis allus 7. armee juhile. Arvuliselt oli punastel Jamburgi rajoonis umbes 5000 meest.

Eeltoodust näeme, et eestlased vaenlasest Narva jõe joonel olid umbes kümme korda nõrgemad. Vaenlasel Narva-Jamburgi rajoonis olid peale jalgväeosade veel ratsaüksused ja suurtükivägi, kuna eestlastel need täieliselt puudusid. Isegi enam-vähem kõlblikku püssi, rääkimata juba korralikust relvast, polnud kohalerutanud vabatahtlikkudele kätte anda. Sakslaste peale, kes küll rikkalikult olid varustatud pommi-, miini- ja kuulipildujatega ning suurtükkidega, ei võidud panna suurt lootust, sest et neil korraldused lahkumiseks olid käimas täies hoos. Olukord muutus veelgi tõsisemaks, kui tuletada meele, et enamlaste poolt võis oodata sõjalaevastiku väljaastumist kas väerinde otsekoheses seljataguses (Narva lahes) või kuski kaugemal, sest olid kindlad andmed enamlaste laevastiku liikumisest Soome lahes.

Narva lahing 28. novembril.

28. novembril kell pool kuus avasid punased Jamburgi sihilt Narva linna peale suurtükivägi, mille peale sakslased ägedasti vastasid. Enamlaste laskmine oli korratu, nähtavasti puudusid neil kindlad tulistamise objektid ja vist oli tulistamise eesmärgiks tahtmine avaldada enam moraalselt mõju. Jaanilinnas hakkasid mõned majad põlema.

Kell pool seitse hakkasid vaenlase ahelikud mõlemal pool Jamburgi maanteed tungima Narva peale, kuid kella kaheksaks löödi siin punaste korduvad kal-

laletungi katsed tagasi. Kell pool kümme avatakse Kreenholmi vabriku tööliste majadest püstituli Joala väljal seisva Saksa patarei peale; patareid meeskond jooksis laiali.

Kella poole kuue paiku, kui algas punaste pealetung Jamburgi maantee rajoonis, ilmuvad nähtavale ka Kulgust lõunapool olevast metsast vaenlase salgad, kuid taganevad meie poolt avatud kuulipilduja tule järel metsa tagasi. Kell pool kümme ilmub Paemuru metsa servale juba suurem enamlaste salk. Hiljem selgus, et siin tegutses 2. Viljandi kommunistlik rügement, kes saanud 26. novembril 6. kommunistliku kütidiviisi staabi poolt käsu peale tungida Narvale selja tagant 27. novembril koiduajal. Ööl 26./27. novembril sõitnud 2. Viljandi kommunistlik rügement Jamburgist Kamarovkani, kust jätkatud läbi poolkülmanud soo ja raba teekonda Plüssa jõesuu poole.

Sinna jõudnud rügement 27. nov. koidikul. Et rügement raskel teekonnal soos rabeledes hiljaks jäänud ja juba valgeks hakkas minema, lükatud pealetung Narvale üheks päevaks edasi, s. o. kuni 28. novembri koidikuni. 2. Viljandi kommunistlik kütirügement asunud puhkusele Plüssa teemajja ja selle lähedal olevatesse taludesse. Kutsutud kokku sõjanõukogu ja hakatud välja töötama lahinguplaani, millest võtnud osa polgu ülem Ed. Teiter, polgu komissar A. Jea, pataljoni komandierid K. Kanger ja Jürisson ja Eesti rev. komitee liige — J. Sihver. Polgu Narva jõest ülemineku Piimanina kohal alanud 28. nov. vara hommikul viiel paadil. Esimesena vallutati siin lähedal olev metsavahi maja, kust pealetungi pidi jätkatama:

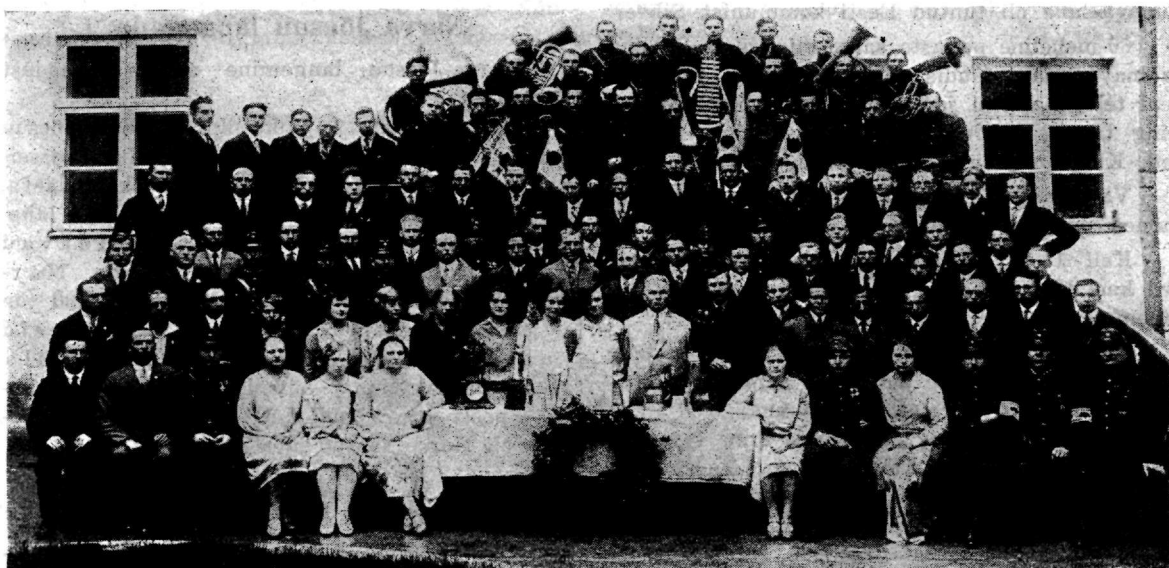
1) Kulgu-Narva suunas — rügemendi peajõud (umbes 300 meest) otsustava löögi andmiseks ja 2) Soldino jaama sihis — 1. kompanii (umbes 60 meest) ülesandega purustada seal raudtee ja sidejuhed ning

seega takistada eestlastel ja sakslastel välja-
taganemist Narvast. Kavast satunud aga kõr-
vale. Nimelt, kui rügement mööda metsa Nar-
va sihis edasi liikudes mõneminutilisele puhku-
sele jäänud peatuma, selgunud, et Kulgust, ei
tea kas eksituse tõttu või sihilikult (rügementi
juhtis rev. kom. liige Sihver, kes ei pooldanud
pealetungi Narvale üle Kulgu), mööda mindud
ja see juba kaugele selja taha maha jäänud.
Kell pool kümme avatakse Kreenholmi vabriku
töölise majadest püssituli Joala väljal seisva
Saksa patarei pihta ja samal ajal algab Pae-
murru metsa servale välja jõudnud enamlaste-
salk ka pealetungi sama patarei suunas. Punas-
tele saadetakse vastu paar rühma sakslasi, kes
ka pealetungi ajutiselt seisma panevad. Seisu-
korra päästmiseks saadetakse Kreenholmi vab-
riku juure veel salkkond sakslasi kuulipilduja-
tega ja Jaanilinnas asuvast I pataljoni varust
20 meest. Nendega ühineb tee peal al. kpt. Vaga
oma 32 mehega, kelle kirjelduse järele siin lah-
ing arenenud järgmiselt:

„Sain (al. kpt. Vaga) Westerwalli kasarmust
32 rahvaväelast, kellele just püssid ja padrunid
olid välja antud, ja ruttasin selle salgaga Jaa-
nilinna poole, et astuda I pataljoni ülema käsu-
tusse. Hermannil kindlusest mööda minnes jook-
sis meile sealt vastu esiteks keegi noor Saksa
ohvitser ja siis tema järel — 405. Saksa polgu
ülem, kes käskisid mind oma salgaga viibimata
minna Kreenholmi, kus nende ütelse järele pa-
tareile kallale tungitakse ja elanikud soldatite
peale lasevad. Keerasime ümber ja läksime
Kreenholmi poole. Raudtee ülekäigu kohal jäi-
me Saksa sõjaväe „Divisions Pioner Park'i“ juu-
res peatuma, kus juba oli kolm Eesti suurtüki-

väe ohvitseri ühes nelja või viie Saksa solda-
tiga. Seal andsid sakslased meile laost mõned
käsigranaadid, näidates, kuidas nendega tuleb
ümber käia, ja siis jooksime ükshaaval ahela
viisi Kreenholmi poole, kus kraavi peatuma jäi-
me; meie aheliku vasak tiib ulatus kuni Kreen-
holmi pargini, parem tiib oli aga „Pioner Park'i“
juures.

Kreenholmi poolt tuli meile toetuseks umbes
30 sakslast 405. polgust kuulipildujaga ja kahe
ohvitseriga, kes kuulipilduja kõnniteele üles
seadsid. Patarei, mis koosnes ühest suurtükist,
ei lasknud enam, sest osa mehi oli haavatud.
Enamlased, kes Paemurru metsa poolt ja mööda
välja ahelikus patarei ja meie poole liginesid,
avasid meie peale tule. Vahe meie ja enamlaste
vahel oli umbes 1000 sammu. Siis avasime
enamlaste peale esiteks püssi- ja vähe hiljem
kuulipildujatule, mille järel meie kiirel sammul
tükk maad edasi enamlaste poole liikusime, kus
jälle peatusime ja uuesti tule avasime. Mõned
patarei juures olevad sakslased, nähes, et neile
abi tulnud, pöörasid suurtüki ümber pealetungi-
jate vastu ja avasid tule; neile jooksid abiks
veel mõned sakslased 18. kasarmust (töölise-
majast), kuhu nad enne olid läinud peitu. Pu-
naväelaste ahelik liikus ikka edasi, vaatamata
meie ägedale püssi- ja kuulipildujatulele. Varsti
aga ei kannatanud nad meie tuld enam välja,
pöördusid ümber ja jooksid tagasi metsa poole;
osa nendest jooksis Soome koguduse maa peal
olevate majade vahele. Kui meie ahelik oli
jõudnud patareist umbes 300 sammu mööda, ava-
nes järgmine pilt: Välja peal oli terve ahelik
surnud ja haavatud punaväelasi; aheliku ees
maas lamav surnu oli nähtavasti ohvitser, sest

Tartu malev Pärnus k.-l.-päeval. Kõik parema maleva nime saavutamiseks kaasatöötanud.

tal oli kaasas mõök, revolver ja binokkel. Haavatute hulgas esimeses reas oli ka üks naisterahvas, kes istus ühe surnud punaväelase juures, soldati riietes, papaha peas, juuksed lühikeseks lõigatud, ja palus kõvasti, et teda ära ei tapetaks, sest surnud punaväelane olevat tema mees; nad olevat tahtnud Petrogradist sõita Narva ja seltsinud seepärast punaväelastega. Paar sammu naisterahvast eemal leidsime taskuraamatu vabatahtliku Ksenia Ivanova nimele 2. kommunistlikust Viljandi kütiväepolgust, mis arvatavasti oli tema oma, ehk ta seda küll omaks ei tunnistanud. Esimesest surnute ahelikust mööda minnes leidsin kraavi äärest haavatud punaväelase — oma endise koolivenna Eduard Salgusaare, pärit Narvast, Kreenholmist maja nr. 20, kes ka palus, et teda ära ei tapetaks, sest tema olevat ka kogemata sattunud punaste hulka. Minu küsimiste peale jutustas ta, et nad tulnud ööl vastu 28. novembrit paatidega üle Narva jõe — kokku 360 meest. Kaldal võtnud nad kinni seal elava „Piimanina“ metsavahi, kes neid kogu öö metsa mööda edasi toonud. Umbes 60 meest jäänud metsa maha, nii et lahingust võtnud osa 300 meest. Kaasas olnud neil viis kuulipildujat, mis nad põgenedes väljale maha jätsid ja mille sakslased ära korjasid. Tapetud punaväelaste hulgas leidsin veel ühe Narva elaniku, kellegi Oja Peetri alevist. Enamlasi ajasime taga kuni metsani. Lahing lõppis kella 12 ajal lõunal.“

Punaste enestè andmetel jäänud lahingväljale peale 2—3-tunnilise ägeda võitluse 83 haavatut, kelle hulgas ainult mõned surnud. 30 haavatut, nende seas ka polgu ülem Ed. Teiter, viinud punased taganemisel endiga kaasa. Enamlaste aheliku ees surma saanud ohvitseri vormis punaväelane oli tuntud Eesti kommunist Sihver.

60-meheline punaste salk, mis liikus Soldino jaama suunas, jõudis välja raudteeni, purustas seal telegraafiini ja kiskus lahti mõned roopad ning taganes pärast uuesti metsa, kus ta hiljem Kulgu rajoonis laiali pillati.

Vahepeal löödi tagasi Jaanlinna ees veel mõned punaste kallaletungi katsed.

Kell 11.10 jätsid sakslased Jaanlinna eelsed kaevikud maha ja asusid tahapoole sildadele lähemale.

Punased koondavad patareidest tule sildade peale, kuna sakslaste suurtükid samal ajal vaikivad, sest neid hakatakse ära viima. Kell 13.20 teatavad sakslased, et nad varsti linnast lahkuvad ja kell 16 sildad Narva jõel õhku lasevad. Selle teate põhjal otsustatakse ka meie osad kell 16 tõmmata tagasi. ja asuda Narva jõe vasakule kaldale kaitsele. Sakslased ei pea aga esialgu meile teatatud sildade õhkulaskmise ajast (kell 16) kinni ja teatavad, et nad

sildade õhkulaskmise viivad läbi juba kell 15. Et seda takistada enne meie osade ületulekut, ruttab I pataljoni ülem kpt. Liivak sillale, kust parajasti sakslaste viimane salk üle sammub. Kpt. Liivak pöörduv palvega Saksa majori poole, kes juhib taganemist, et sildade õhkulaskmisega viivitataks kuni kella 16-ni, nagu see varem kokku lepitud. Algab kauplemine. Saksa major lubab 20 minutit kannatada. Selle vähese aja jooksul ei jõua aga meie osad tulla üle Narva jõe ja kpt. Liivak palub veel 15 minutit oodata. 5 minuti pärast aga lasevad sakslased õhku punase raketi ja see on signaaliks — ja kõik Narva jõe sillad lendavad õhku kell 15.25.

Meie ei suutnud tuua kõiki mehi selleks ajaks üle Narva jõe. Jaanipoolele jäi maha osa kuulipildujate komandost 2 kuulipildujaga, üks rühm 1. kompaniist ja mõned kooliõpilased-kaitseliitlased. Suuremal osal mahajäänutest läks korda pääseda mööda silla rususid üle jõe, vähem osa tuli aga teisele kaldale lootsikutega. Ainult kuulipildujaid polnud võimalik kaasa tassida. Et neid vaenlasele mitte jätta saagiks, leitakse neile vaikne süng Narva voogude sügavuses — nad visatakse jõkke.

Kohe pärast sildade purustamist ja esialgset taganemist asutakse kaitsele Narva jõe vasakul kaldal, kus vaenlasele organiseeritakse uus vastupanu. Kuid ka siin on võimatu püsida, sest seisukord põhjapool Narva linna — Narva-Jõesuus — oli kriitiline. Vaenlane oli seal dessandi saatnud maale ja ähvardas nüüd meie taganemise teed Narvast Jõhvi peale ära lõigata.

Narva Jõesuu langemine.

Narva-Jõesuu langemine sündis iseendast järgmiselt:

28. nov. kella 5 paiku ilmub Narva-Jõesuu kohal silmapiirile enamlaste laevastik, koosseisus kolm sõjalaeva ja kaks (kolm?) kaubalaeva, ja peatub merel. Hiljem jätkab laevastik lähenemist Narva-Jõesuule ja kell 12 sõidavad kaubalaevad dessantosadega Narva Jõesuu sadamasse. Kell 12.30 on dessant juba maal. Sakslased taganesid vastupanu avaldamata Mereküla poole. Pärast Narva sildade purustamist sakslaste poolt ja dessandi maale tulekut Narva-Jõesuus oli Narva saatus juba otsustatud.

Narva mahajätmine.

Kuigi oli tehtud korraldus Narva jõe vasakul kaldal vaenlasele organiseerida uut vastupanu, puudus siiski lootus selle edukusse. Eriti

raske oli aga mõnesaja vilumata ning väsinud sõduriga ja kaitseliitlasega Narva linna külje all vaenlasele anda uut lahingut just seetõttu, et Narva-Jõesuus maaletulnud punaste dessant- osad ähvardasid ära lõigata ühenduste seljaga- gusega. Polnud ka mõtet riskeerida ja ohverdada neid väheseid mehi, kes vaenlasele vastu ruttasid ida-rajale. Meil oli tarvis võita aega, sealjuures end mitte hävi- tada lastes, et võidetud aja kes- tes viia läbi seljataguses kaitse- jõudude korraldamist, ja seepä- rast, — arvestades täiesti õigesti olukorraga, annab 28. nov. lõuna ajal diviisi ülem kindral-major Tõnisson ta- ganemise käsu.

Taganemine Narvast otsustati läbi viia ka- hes suunas:

1. Tallinna-Narva maanteed mööda Repniku mõisa — 4. rüg. I patal- jon kapten Liivaki juhatusel ja

2) raudteed mööda Auvere ja a- ma — 4 rüg. II patljon kol. Kunnuse juhatusel.

I pataljon ühes rügemendi voo- riga lahkus Narvast kell 18. Peeterristi kiriku juures olid Narva Jõesuus maaletulnud punased madrused taganevale pataljonile juba ette jõudnud. Pärast lühikest tulevahetust löödi punased Peeterristilt välja ja hilja õhtul jõudis rügement Repniku mõisa. Narvast taganenud sakslased olid ööd Vaivaras.

Pärast Narva vallutamist 29. nov. 1918. a. kuulutas Eesti revolutsiooniline komitee Eesti sotsiaalseks nõu- kogude vabariigiks. Ametlikuks vaba- riigi nimetuseks määrati „Eesti töörahva kommuuna“, mille üle- maks valitsuseks oli nõukogu. Nõu- kogu koosseis oli järgmine: esimees — Jaan An-

Tartu malev k.-l.-päeval Pärnus. Meie armas sõõgisaal gümnaasiumi koridoris.

velt, kes ühtlasi juhatas ka sõjaväe asju; rahva- majanduse juhataja — Hans Pöögelmann; hari- duse juhataja — Artur Vallner; rahvusvahelise läbikäimise juhataja — Joh. Mägi ja nõukogu as- jaajaja — Joh. Käspert. Kõik Eesti revolutsioo- nilise komitee asjad läksid üle Eesti töörahva kommuuna kätte.

Nii kümme aastat tagasi astus Eesti rahvas tühjade kätega võitluse oma iseseisvuse ja va- baduse kaitseks. Narva langes. Algas Eesti ma- leva taganemise käik ida-rajalt Põhja- ja Lõuna- Eestis. Ei kustinud aga võitlusihha Eesti pari- mate poegade ja rahva juhtide südameis. Mida lähemale jõudis hädaoht, seda suurima innuga asuti kaitsejõudude korraldamisele ja juba varsti sammus Eesti malev tihedates ridades vastu sis- setunginud vaenlasele.

J. Maide.

Tartu malev. Esimesed I kl. laskurid.

Aizsargside ülemjuht Tallinnas.

Esmaspäeval, 3. detsembril, jõudis Tallinna meie liitriigi Läti aizsargside (kaitseliidu) ülemjuht kolonel **Tone** ja staabiülem **Behrsinsch**. Vaksalis oli külalisi vastu võtmas kaitseliidu ülem kindral **J. Roska**, k.-l. staabiülem kol. **J. Maide**, aukompanii ja muusikakoor.

Kol. **Tone** jäi Tallinna teisipäevani, mil ta sõitis edasi Soome — külla Soome kaitseliidule Soome vabariigi aastapäeva puhul (6. dets.). Soomest pidi kol. **Tone** tagasi jõudma laupäevaks ja jääma Tallinna kuni pühapäeva õhtuni. Eesti kaitseliidu poolt kol. **Tone** külaskäigu puhul mingisuguseid ametlikke vastuvõtmisi ei korraldatud ja liitriigi aizsargside ülempalik kasutas Tallinnas viibimise aega omal soovil tutvunemiseks just igapäevase ja tegeliku tööga Eesti kaitseliidus. Selleks külastas ta pühapäeval pealinna kaitsemalevlaste laskeharjutusi ja ka teisi õppusi.

Kol. **Tone** tegi visiidid kaitseliidu ülemale, sõja- ja siseministrile ning andis reale kaitseliidu juhtidele üle Läti kaitseliidu ristid, mille said kaitseliidu ülem kindr. **Roska**, staabiül. kol. **Maide**, k.-l. peastaabi õppe-spordipealik major **Balder**, Tallinna maleva pealik kol. **Pinka**, Valga mal. pealik maj. **Hiob**, Võru maleva pealik kpt. **Herman** ja end. Tall. mal. 6. malvk. pealik **Zimmermann**. Ka sai risti Läti sõjaväeline esindaja Tallinnas kol. **Schids**.

Läti kaitseliidu ülem **kol. Tone**.

Liitrahva aizsargside juht andis lahkelt jutujutamise „Kaitse Kodu!“ esindajale, milles avaldas mõndagi huvitavat aizsargside organisatsiooni ja tegevuse kohta:

„Läti aizsargside organisatsioon on üldse 19 polku, kokku ligi 20.000 aizsargsi. Polkude

*Liitrahva aizsargside organisatsioon on üldse
stopruunā ut plasūmā par soētibn
farai valstij ut fankai. kai stopra,
bagata ut lauraga ir liitrahva mūtā
mūtās.*

Puust Oks

3/XII 28.

Kol. **Tone** soovõnad Eesti kaitseliidule: „Kasvagu Eesti kaitseliidu organisatsioon, tugevnedes ja laienedes, õnnistuseks oma riigile ja rahvale. Olgu Eesti tugev, rikas ja õnnelik igavesest igaveseni.“

aseldus ja nimetus on maakondade järele, kus nad asuvad. Maakonnaülem on ühtlasi ka polgu ülem, kuna aizsargside organisatsioon allub sise-ministeeriumile.

Iga polk jaguneb pataljonidesse, pataljon kompaniidesse, kompanii jaoskondadesse (rühmadesse). Kõik need üksused asuvad ainult maal, linnades pole aizsargse üldse.

Nais-aizsargse on Lätis umbes 7000. Neil pole aga keskkoonust, vaid iga jaoskonna juures on oma rühmakene nais-aizsargse, mille juure nad vahenditult kuuluvad.

Spordigrupid on olemas üksikud, tegetsemas mõne polgu juures. Nendesse võivad astuda ka alla 18-aastased noormehed, kuna muidu nõutakse aizsargsideks astujalt vähemalt 18-aastast vanust.

Aizsargside organisatsioon töötab praegu veel ilma põhikirjata, selle aset täidavad ajutised instruksioonid. Eeltööd põhikirja kokkuseadmiseks on käimas ja loodetavasti valmib ning kinnitatakse see varsti.

Polguülemal on abiks kaitsevääst aizsargside organisatsiooni komandeeritud ohvitser, kelle hooleks on õppe- ja sporditegevuse teostamine. Nad saavad palka aizsargside organisatsioonilt ja loetakse tegevas teenistuses olevateks. Aga kõik teised üksuste pealikud, kuigi nad on ohvitserid, loetakse erus olevaiks.

Mõningaid muresid teeb kuludeks minevate summade küsimus. Organisatsioon sai küll seni riigilt eelarve korras toetust aastas 230.000 latti (tuleva aasta elarvesse on selleks võetud 300.000 latti, kuid on veel teadmata, kas seim selle kinnitab), aga sellest ei jatku kõigi väljaminekute katteks. Nii tuleb polkudel eneseteltskonnalt raha korjata ja umbes samal viisil kui tehakse seda Eestiski.

Varem olime sunnitud ka relvad ostma oma korjatud summade eest. Viimastel aastatel oleme aga need ostnud eelarve korras saadud summadega.

Vahekord seltskonna ja aizsargside organisatsiooni vahel on üldiselt hea, kuna riiklikult mõtlevad kodanikud mõistavad küllaldaselt hinnata aizsargside ülesandeid ja sihte.

Lõpuks — jutuaajamisel, millest võttis osa ka staabiülem Behrsinsch, selgus veel mõnda huvitavat aizsargside organisatsiooni propagandalist osast. Organisatsioon loeb oma tähtsaks ülesandeks ka isamaalikkuse ja riiklusmõtte arendamise rahva hulgas üldse ning aizsargside tegevuse ja elu tutvustamise massidele. Seda teostab ta kolmel teel: 1. loengute ja kõneõhnutega, 2. rändkino abil ja 3. oma ajakirja kaudu.

Aizsargside organisatsiooni ülesandel ja kaastegevusel on filmitud film „PAR TEVU ZEMI“ („Isamaa eest“). See 215.000-meetriline film koosneb kahest osast. Esimesel on oma kunstiline süssee ja sündmustik. Tegevuse aeg 1919. aasta, mil Läti enamuses oli punaste salkade võimuses.

Sisu (mis üldjoontes vastab tõe) on umbes järgmine:

Jõudnud Alt-Schwaneburgi seavad punased kokku nimekirja nende kodanikkude kohta, kes tulevad maha lasta. Vangistavaid hulganähtavalt, teostavad terrorit kõige karmimalt, seal tekib ümbruskonnas talupoegade mäss. Aga ärandmise läbi langevad mässajad vangi, mõistetakse surma, suletakse mõisa keldrisse. Mässajatele tuleb abi, neid püütakse vabastada, aga lõpuks lasevad punased oma ohvrid maha. Sellesse sündmustikku on veel põimitud armastuse draama, mille osalised mõjuvad ka kurva lahenduse tulemiseks kaasa.

Filmi teine osa on ülevaatlik ja kroonikaline läbilõige aizsargside elust ja tegevusest — sihiga: kui teie ei taha, et korduksid Alt-Schwaneburgi päevad, astuge aizsargsideks, toetage aizsargside organisatsiooni.

Organisatsioonil on kolm kinoaparaati ja tehnikud, kes kohalikkude polkude pidustuste puhuks ja ka muidu laupäevaks ja pühapäevaks söidavad välja rändkino korraldama.

Lõppeks veel Läti kaitseleidu ajakirjast „Aizsargsideks“. Selle väljaandmine on korraldatud aktsiaseltsi põhimõttel. Osa aktsiaid on aizsargside organisatsiooni, osa sõjaministeeriumi käes. Viimane tellib levitamiseks teatava arvu eksemplare, muu osa läheb üksiktelijatele ja numbrite üksikmüügile. Lugejatearv kõigub 4000 ümber.

Noorsoo organisatsiooni Läti kaitseleidu juures ei ole. Noorte koondamist ja juhtimist teostab laialdane skoutide organisatsioon, kuna skoutism Lätis võrdlemisi hästi arenenud. Sõjalist õppust Läti koolides teostatakse aga juba kolmandat talve.

Üldiselt avaldas kol. Tone, et ta on Eesti kaitseleidust ja selle edusammudest saanud kõige paremad muljed ning leidnud palju, mida Lätis võtta eeskujuks. Eriti meeldinud talle ruumikas kaitseleidu maja, mis võimaldab õppetegevust ja kogunemist, eriti veel siis, kui valmib ehitusel olev osa.

Neil, Lätis, olevat kogu aizsargside keskororganisatsioon mahutatud ainult kolme neil kasutada tuppa. „Võime kadestada teid selles ja veel paljuski muus,“ arvas kol. Tone.

Võitleme rahumõtte eest.

Toome siin kaitseliidu vanematekogu abiesimehe hra A. Anderkopi kõne, peetud kaitseliidu esimesel kõnehommikul Tallinnas „Gloria Palace'is“ 14. oktoobril. Kõnena oli ta kättesaadav ainult neile, kes viibisid kõnehommikul. Neid aga polnud tervet protsentigi kõigest meie perest. Aga kõne sisu väärrib, et seda teaksid kõik.

Austatud koosolejad! Kui talvel pikadel ja rasketel külmakuudel inimesed metsa lähevad, põlisesse laande, pikad kilomeetrid eemal küladest ja alevitest, metsatööle, kuhu nad sunnitud on jääma pikad päevad, siis soojendavad nad endid õhtul ja öösel tule ääres. Seda tuld ei kustuta nad ka tööle minnes hommikul mitte, vaid söed, mis põlenud, jäävad immitsema tuha all, oodates uuesti neid tunde, kus inimesed tagasi tulevad, et uuesti lõket teha, ennast soojendada, puhata, et siis uue jõu ja tahtmisega töö juure asuda.

Ajaloo sündmused ja suursündmused ei ole kunagi valminud üle öö. Ei ole kunagi need aated, mis inimkonnas valminud, lõkkele lõõnud ühe päevaga. Aegamööda on nad immitsevad inimeste ja rahvaste hinges. Aegamööda on nad valminud ja oodanud seda tundi, kus aeg käes on, et nad kord välja ja võidule pääsevad. Umbes sest ajast peale, kui Eesti rahvas jürapäeval 1343. a. viimase suurema katse tegi oma kaotatud vabadust kätte saada, on immitsevad rahvapoegade paremates peades muud aated. Läbi renessansi ja reformatsiooni, läbi humanismi ja läbi Prantsuse suure revolutsiooni on püüdnud võidule uus mõte, uus aade, mis on tahtnud isiku, üksiku kodaniku vabaduse kõrval seada kodanikkude kogu, rahva vabaduse. Pikki aastasadu on see aade immitsevad nagu väikene põlev söekene tuha all ja alles suur maailmasõda oli see tuulepuhang, mis sellele aatele andis vabaduse ja väikesed leegitsevad söekesed, mida kannud olid vast sajad, vast tuhanded paremad pead, lõkkele said lüüa.

Maailmasõda — ta ei ole purustanud ainult üksikuid perekondi ja nende majapidamisi, ta on hävitanud ja segi paisanud mitmete ja mitmete rahvaste ja riikide, sõdivate ja erapooletute, majapidamisi ja üksi surnuteña on riigid pidanud kokku maamulda paigutama paremaid, töökaid käsi nende noores, paremas elueas üle 10 miljoni inimese. Neli suurt absolutistlikku riiki on kokku varisenud. Nende asemele on astunud riigid teistsuguste valitsusvormidega. Ja suure Austria-Ungari riigi pinnale üksi on tekkinud

maailmasõja järeldusel kuus riiki uutes piirides, mis selle suure, rahvaste vabaduse aate abil üles on ehitatud. Kuid selle hävitustöö kõrval, mis maailmasõda teinud, on ta endaga kaasa toonud uued aated ja uued mõtted. Rahvaste enesemääramise õigus, nende vabadus, sunduslik vahekohus, väevähendamine ja relvastuste sootuks kaotamine, rahvasteliit ise, need on mõtted, mis maailmasõda uuesti üles on tõstnud. Ta on külvanud rahvaste hulka uued aated kultuuri-, majanduse ja sotsiaalaladel. Kaugele on ulatunud tema lained. Isegi Aasia rahvaste juures on tekkinud uued sihid ja püüded.

Meile on maailmasõda olnud sündmuseks, mis võimalusi on annud Eesti rahvale süüdata uut küünalt oma aastasadade pisarate-altaril. Meie põlvel on võimalikuks saanud võidelda ja ohvrit tuua rahva saatuse ja tulevase käekäigu eest; meie põlvel on korda läinud näha seda rõõmu, mis uue eluna on tekkinud meie kodumaa pinnal.

Väikeselt rahvalt ei saa vast kunagi nõuda, et ta oleks eeskujuks teistele, suurtele. Tema sisemised võimalused, tema majanduslik ulatus ei luba seda ja seda ei tohiks me kunagi ka endalt nõuda. Meie mured ja ülesanded lähevad lahku suurte rahvaste omadest. Meil ei ole kellegagi midagi jagada ja kelleltki midagi võtta. Mis meie tahame — on rahus elada, eestlase visadusega tööd teha, kasvada ja areneda. Ja selle sisemise rahu kindlustamiseks ja hoidmiseks on meie rahvas enda keskel loonud meie kaitseliidu. Mitte sundus, austatud koosolejad, ei ole see olnud, mis kümned tuhanded inimesed kaitseliidu lipu alla on koondanud. Armastus oma kodumaa, rõõm meie kivise maapinna vastu on tõuganud neid inimesi ohvrit tooma, nendest tundidest, mis neil endil tarvis on, eriti praegusel majanduslikult raskel ajal, kus kerge ei ole end ja perekonda toita ning lapsi kasvatada, neid noori, kes seda tööd, mis meist pooleli jääb, paremini jätkama peavad.

Tänahommikune kontsert-kõnekoosolek on üks sarnaste koosolekute reas, mida kaitseliidu keskkorraldused tarvilikuks on

pidanud organiseerida selleks, et viia sise-
mise rahu mõtet veel sügavamale rahva
hinge, anda uut hoogu sisemise rahu kind-
lustamiseks endaks, kindlustamise korral-
duste ülesehitamiseks ja jätkamiseks.

Tänaasel hommikkontserdil, kus mul on
mõneminutilist sissejuhatust öelda, on lä-
hema selgitava kõne enda peale võtnud
hra Konstantin Päts, üks nendest meie
avaliku elu tegelastest, kelle õlgadele on
langenud raskus esimestel rasketel päeva-
del vabadusvõitluse ajal, juhtida rahvast,
kus meie peaaegu paljate kätega ja tühja
kukruga olime sunnitud astuma vaenlase
vastu ja võitlema selleks, et võita.

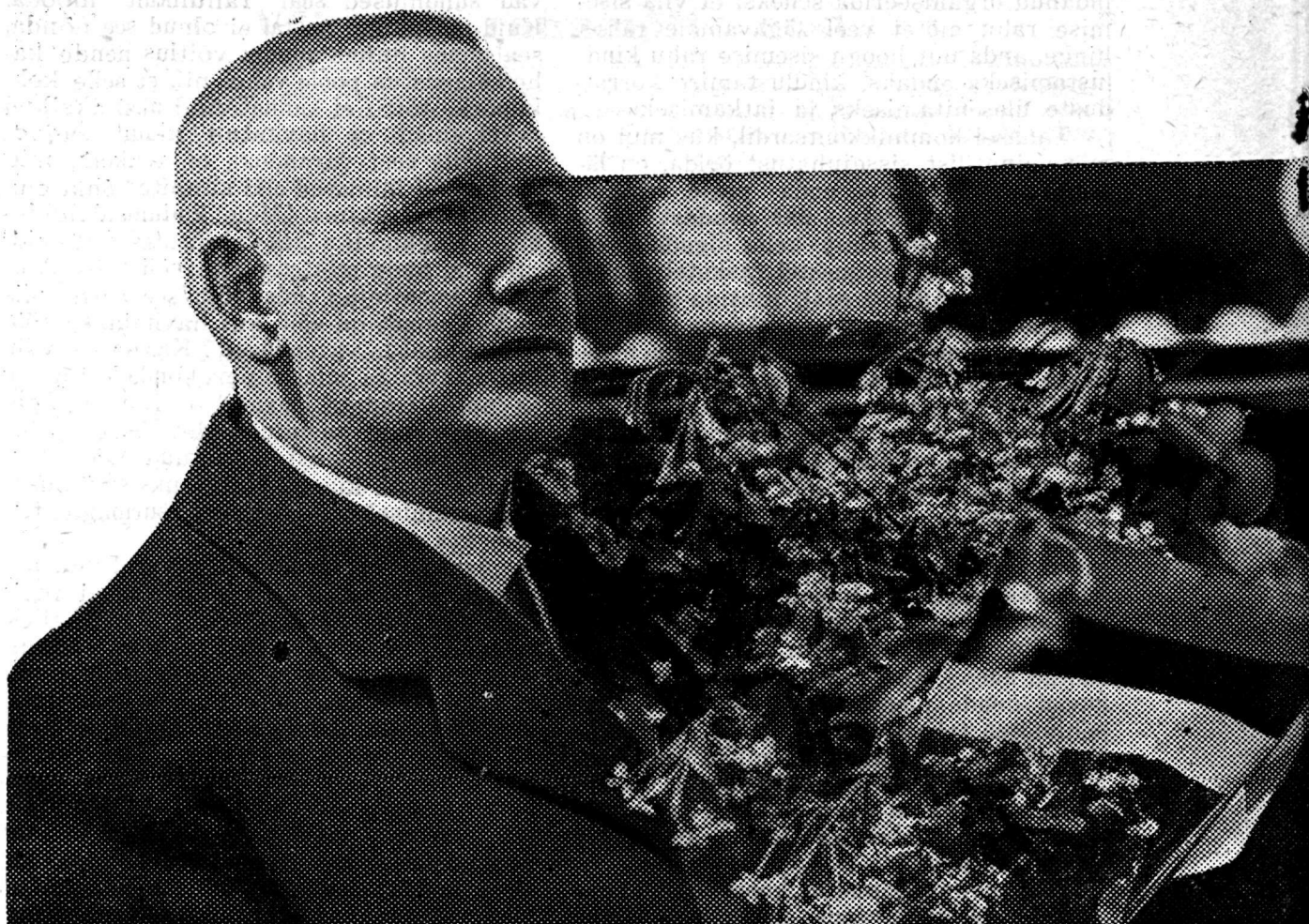
Kahjuks peame aga ütlema, et viimas-
tel päevadel meie rahu alalhoidmise ja
kindlustamise ümber kodus on tekkinud
mõningad võitlused, mis meid rõõmuga
edasi vaadata ei lase. Kui meil seni kait-
seliit on olnud terve rahva omaks, terve
rahva varanduseks, on nüüd tuuled puhu-
ma hakanud, mis tahavad kiskuda ühe osa
inimesi sealt ära ja luua tema kõrval teise,
klassilise organisatsiooni, kel samuti sõja-
riistad käes. Kas on see õige tee ja õiged
kavad nende meeste poolt, kes niisugust
põhimõtet tahavad üles seada? — Ei, ja
veel kord — ei! See ei ole mitte rahu kas-
vatamine, vaid kodus võitlusele üleskutsu-
mine, sest mis on see muud, kui kaks leeri
vastamisi, sõjariistad käes, üksteisele
vastu vaatavad?

Meie teame, austatud koosolejad, et üks
riikidest, Kesk-Euroopas sellele teele läinud
on. Teie mäletate päeva 7. oktoobri ümber
Austrias, kus mitte üksi Viini kodanikud,
vaid ka teised Euroopas mures olid selle
üle, kui seal kaks suurt sõjariistus leeri
üsteise vastu seisid. Siis ootasid inime-
sed murega ja küsisid: mis sellest head
võib tulla? Rõõmuks läksid sedakorda kur-

vad sündmused seal rahulikult mööda.
Kuid möödunud aastal ei olnud see nõnda,
sealsamas linnas sündis võitlus nende ka-
he sõjariistus poole vahel nii, et selle kok-
kupõrke tõttu ei kannatanud üksi üksikud
perekonnad, ei hävitatud ainult sadade
miljonite eest varandusi, ei, rohkem, mit-
med sajad inimesed olid sunnitud oma elu-
küünla kustutama. Meie kodumaal leidis
siis ringkondi, kes hõisates ütlesid:
„See on meie mõtteosaliste võit!“ — Aus-
tatud koosolejad, mis võit see surm siis
on? Kas see on võit, kui hävitatakse töö-
võimalused ja varandused? Kas on see võit,
kui maamulda viiakse perekondade toitjad
ja lapsed isadeta jäävad? — See on taga-
situlek nende aastatuhandete mõtteviisi
juure, kus inimesed ei tunnud püüet are-
nemise järgi, kus oli ainult üks siht enese
äraelatamiseks — kõrvale surmaga tei-
sed, kes teel ees.

Ajalugu on hoiatanud rahvaid kümned
korrad ja seda ei tohi unustada ei meie
täna ega tulevased põlvned: Häda sellele
rahvale, kes ei oska elada kodus rahu-
s, sest siis kaotab ta selle aluse, mille peale
ta tahab ehitada. Meie läheme oma ilma-
vaadetes lahku, meie võitleme nende eest,
nii on see praegu ja on olnud aastatuhan-
ded tagasi. Kuid meie seame mõtte vastu
mõtte ja aate vastu aate, nii võitleme meie,
nii tahame võidelda, vägivallaga ei saa
keegi ometi aadet murda. Kuid niipea, kui
enda kodus unustame selle rahu mõtte,
mida inimesed ihkavad pärast maailma-
sõja kannatusi ja läbielamusi, hävitame
meie ühtlasi selle aluse, millele oleme
tahtnud ehitada. Siis ei raja enam rah-
vas, siis ei arene ta enam, ei kosu, vaid la-
seb käest enda saatuse, praeguse ja eel-
olevate põlvned pandi, nende käekäigu ja
saatuse.

*Soome vabariigi president L. K. Relander Eesti lipukese ja lilledega.
(Ülesvõtte on tehtud presidendi külaskäigu puhul Eestisse 1925.)*

Kas keegi teab temast?

Jutustus vabadussõja algpäevilt.

Kas keegi teab midagi Johannes Parbost?
Johannes Kaarli poeg Parbost?

Ta oli kapral kooliõpilaste kompaniis. Oli üks neist, kes jäi teiselepoole Narvajõe, Jaanlinna, kui sakslased, ootamata kõikide meie salakade äratulekut, lasid õhku Narva sillad. Ta oli üks neist, kes siis peitsid end seal punaste eest öhtuni ja — videvik saabunud — roomasid ja hüppasid rusult rusule ja jõudsid üle sillajäänuste ikkagi tagasi. Ta oli ühes venna Kaarliga meie kompaniis, tegi kaasa sõja esimesed rasked päevad ja — — —

Kas keegi teab midagi Johannes Parbost?
Ta täielik nimi oli Johannes Parbo, pärit Tallinnast. Kas keegi ei tea?

Ei tea.

Mõlemad vennad, nagu palju nende koolivendi, astusid vabatahtlikkudena sõduriteks vabariigi esimestel elupäevadel Tallinnas, kus nad õppisid keskkoolis. Ja juba mõne päeva pärast tuli nende väeosal — võiski seda õieti väeosaks nimetada? — sõita Narva, idast olid liikumas punased polgud.

Kuidas võiksid mälestusest kaduda need päevad, need meie uuestsünni ja ärkamise valu päevad, mil esimest korda üle hulga, hulga aja saatusekellad löid Eestile ka heledamalt, rõõmsamalt! Kuidas võiksid need ununeda?

Oli imeliselt tusane, lootusetu ja hall sügis. Oli sügis, nagu on ja on olnud kõik sügised — päikesel on alati oma tee — aga ometi näis, et sellele maale ei tule eales enam kevad.

Vendade rõõmupäeva puhul.

6. detsember on suureks pidupäevaks meie vennasriigile Soomele.

11 aasta eest võttis eduskund vastu Soome vabariigi põhiseaduse, mis aluse andis praeguse riigikorra püsimisele Soomes ja jääb Soome vabariigi sünnipäevana ajalukku.

Kellelgi pole rohkem põhjust seda pidupäeva südamlikumalt kaasa pühitseda kui meil, Eestil. Soome rõõmud on Eesti rõõmud, Soome kurbused Eesti kurbused — ikka enam ja enam selgub see veresuguluse kõitev harmoonia, mis sagedasti eneselegi teadmata olude ja sündmuste keerises vastastikku kõige otsekohesemalt teisel pool lahte sündivale reageerib. Kuna mõlemas rahvas on tubli osa iseloomulikku tagasihoidlikkust, sõprus- ja rõõmutundend otsekohe kire-tulevärkidenä sa- delema ei prahvata, on seda enam püüvat ja pu- runematut selles vaimu ja südame sugulusside- mes, mille peale võib loota elu tõsisematel silma- pilkudel.

Meil kõigil on veel meeles soomlaste enese- ohverdav osavõtt Eesti vabadusvõitlusest, ilma milleta oleks meiegi saatus märksa suuremaid raskusi ja pingutusi meile kanda annud. Tänu- tundend liituvad Eesti rahva õnnesoovidega, mida saadame üle lahe.

Alates ürgaegade kultuurivarade ühissalve- dest on mõlema rahva ärksamad pead vabanemis- püüetel võõrast ikkest alati ja ikka pilgud üks- teisele heitnud, ulatanud kätt ja rääkinud Soome sillast kui mõlema rahva elutarvidusest. On ol- nud aegu, kus selle silla loomisele lähemal on seistud, on silmapilke olnud, kus silla tarvidus on kui tumenenud, kuid viimane kümme aastat on kindlad alused sillale siiski pannud. Millal see ehitus lõpule viiakse, on iseküsimus, kuid mõ-

Oli juba jõulukuu, kõigest mõni nädal rõõm- sare pühadeni, aga ometi pesitses ja pures kõi- kides südames halvav mure, rusuv lootusetus ja immitsev valu. Mis tuleb? Idast lähenevad rüüstavad — — — ah, mis sellest kõigest korra- ta, meele tuletada!

Ja siis läksid need noored tuulepead, küsi- mata kõigest, küsimata oma noorest elust, tervi- sest, küsimata ees ootavaist tasakaalutulist la- hingust, võitluse ohtudest, puudulikust varustu- sest — läksid peatama seda lähenevat Aasia la- viini, Nemad, käputäieke poisikesi ja paarsada kokku korjatud meest, julgesisid heita üle välja- kutse senisele ajaloo ülekohtule. Nemad — tu- lipead, öeldi „elutarkade“ põgenemisele valmis- tujate ringkonnis — läksid võitlema Eesti eest, kes polnud veel õieti südinudki.

Nad läksid siiski ja nende hulgas olid ka ven- nad Parbod, Johannes ja Kaarel.

lema noore vabariigi iseseisva elu koidukumas särab ta ühise vabaduseiha ja edasijõudmise süm- bolina.

11 aasta eest oli kummagi rahva tulevik märksa tumedam ja ähvardavam praegusest, kuid siiski käisid soomlased püstitäi, suur vabaduse- vali rinnas, ja laulsid oma I. L. Runebergiga:

Ei ükski rand all taeva'a
nii armastet eal olla saa
kui Põhja koidust kuldne see
maa meie isade.

Ei lugeda neid vaevu või,
ei lõpeks võitluslood;
kuis külast külla sõda sõi,
mis tuli, hall' ja nälja tõi,
kes mõõdaks kõik need vaenuvood
ja kannatused nood.

Need sõnad olid juba ammu mõistetavad ol- nud ka eestlasele, tema tundeid samal määral tõlgitsenud, nii et Runebergi sõnad ka Eestile ta ülemlauluks olid saanud. Ühes Soome sugunen- naga jäädi uskuma:

Küll sinu pungki õitsele
kord puhkeb uhkena,
me armastus viib hülgele
su au, su töö, su lootuse,
ja kord su laul, oo sünnimaa,
saab kõla kõrgema!

Nüüd on see südinud. Tuhandetest, tuhan- detest suudest kõlab pidulikumat Runebergi laul kui kunagi varem. Mis 11 aasta eest veel kahel- dav ja ebamäärane näis, on tänaseks selgunud, näidanud, et tal eluõigus ja väärtus ei puudu.

Paljudele elagu-hüüetele, mis 6. dets. Soo- mes kõlasid, seltsis ka meie hüüd: „Eläköön itse- näinen Suomi!“

Ei, kui neid võitlusi ja võitlusemehi tuletä- da meele nüüd, näib see kõik kui sihilikult värvi- tud filmistseen mõne rahva — väljamõeldud või tõesti oleva — võitluse loost. Kui nüüd tuletada meele nende habemeta poisikeste tegusid ja sõ- jaradu, nende tuleristimist, kust nad tulid välja täismestena — ja paljud neist ei tulnudki taga- si.... — siis nüüdki hakkab rinnus jälle nõud- ma väljapääsu see imelik, kogu mõtet ja elu haa- rav, sind enesesse sulatav tunne, tahe end, hooli- matuna enesest, visata hädaohtude lunastustules- se selle eest, mille eest põlesid siis paljud ja pal- jud. Võitlesid, said haavata, võitlesid jälle. Neid langes, kadus...

Kas keegi teab midagi Johannes Parbost?

See oli esimestel päevadel pärast Narvast lahkumist.

Meie väeosal või -salgal ei olnud voori, ei

supikatelt, ei rohkem padroneid kui neid olime saanud paari päeva eest ja jäänud järele eilseist ja tänaseist kokkupõrgetest punaste madruste eelsalkadega. Ainult üle paarikümne padruni mehe kohta — seda polnud palju. Ja ainult — selle üle me ei muretsenud — mitte seepärast, et me juba nädal aega polnud näinud muud sööki peale kuidagi taludest nurutud kõva leiva ja kruusitäie tee; ja et nädal aega oli tulnud vahetpidamata pidada luuret ja lahinguid, marssida päevas kilomeetrid, hiilida soodes ja tihnikutes, öösel ainult tumad või kaks tukastada mõne talu- või moonakamaja põrandal, alati, ka magades, valmis üles kargama ja vastu minema neile, kelle vastu me sõdisime.

Meie salk oli ainult kümme meest ja kandis uhket nime — „maakuulajate rood“ — rood kümnest, alles kahe nädala eest klassis logaritmid ja partitsiipide kallal pead murdnud poistest. Aga ometi olime võitlustes, õigem kokkupõrgetes vaenlase eelsalkadega, sest oli mõttetu astuda pidevasse võitlusse vaenlase pärisjõududega, end näidanud sellistena, et polguülem oli kind meile öelnud: „Andke mulle ometi viissada, andke mulle viissada niisugust poissi ja ma pean vastu!“

Tal oli õigus, meie polguülemal. Narvapolised külad, metsad ja teelahkmed võiksid palju juustada meie tegudest, sest seda ei või need tosin või rohkem punamadruseid ja punakütte, kes olid juhtunud vahest me vastu.

Sel esimesel õhtul — mu lugu puudutab ainult kaht õhtut noist paljudest — sel õhtul olime jäänud peatuma Arula kõrtsihoonesse. See oli vana mõisa kõrts, nagu neid maanteede veerel meie kodumaal leidub sadasiid — pikk, pae- kividest, laia räästaalusega hoone, ühelt pool otsas rehealune, teisest eluruumid. Praegu elas seal endine mõisa tallmeister oma perekonna — naise, ema ja kahe väikese lapsega.

Mahutasime end kuidagi endisse kõrtsituppa, tõime laudilt õlgi põrandale, lõhkusime aiaist mõned roikad hiigla-ahju kütteks, meie „kompanii“ ülem, lipnik Mahla, määras kindlaks vahtkonnad — ja algas sõduri sõjaööpuhkus.

Sel õhtul polnud meil punaste pealetungi karta. Kuigi peaaegu täiesti omapead ja lahus tegutsemas teistest väesadest, oli meile siiski polgu staabist saadetud käskjalaga teade, et punaste kogu jõud, ratsa- ja jalamehed, olid asunud liikuma põhja suunas, jättes meie esise metsase rindeosa peaaegu lahtiseks — kui mitte võtta arvesse umbes kuue versta kauguses Vändriku mõisas asuvat paarikümneheliselist salka. Aga et need julgeksid meile omal käel peale tulla, seda polnud karta.

Nii siis oli loota rahulikku ööd — nii rahulikku, nagu seda võib kujutella partisaansõduril üldse. Aga igaks juhuks tuli muidugi panna välja piilurid — ette metsa veerele kaks ja metsa

ja kõrtsi vahele, ühe koristamata viljakärbise alla kolmas mees.

Mina ja vennad Parbod sattusime liisu läbi teise vahtkonda. Seega kõige ehamugavamasse. Sest esimesed, kui me neid vahetasime, võisid segamatult pöönutada kogu ülejäänud öö, viimased, kes tulid vahetama meid, nende oma oli terve öhtupoolne öö. Meie aga pidime tukastama paar tundi öhtul, siis vahepeal külmetama vahipostil oma aja ja alles hommikul jälle sooja tuppa tunniks tagasi pääsema.

Mulle näis, et olin vaevalt saanud silmad kinni lasta, seal juba raputati mind üles — tuligi minna vahipostile. Mida teha — muud kui mine, nii olime harjunud ja nii on sõduri kohus.

Meie Johannes Parboga läksime kahekesi eelposti, metsa veerele. Ta vend Kaarel jäi sidepostina konutama külmanud kärbise alla.

Oli sompus külmniiske, porise sügise öö. Öökülm oli jõudnud porile ainult vaevalt märgatava koorikukese peale tõmmata, loigud, mudavee nired olid täiesti lahti, röske uduaur hiilis mööda maad nagu külm haigusehigi. Niisuguses sombus ja pimeduses ei näe midagi, isegi tulesid mitte, kui need oleksid kuski vilkunud. Pidime ainult kuulutama, kuulutama.

Parbo ja mina vahetasime meie eelmised kaks seltsimeest, istusime metsa ääre, teistest puudest eemal kasvava jässaka pedaja juurtele, jäime vahtkonda. Istusime sõnatult vist pool tundi, täiesti unevabad — selle eest kandis hoolt juba läbi sinelina-tukese tungiv külm, lõikav niiskus.

„Hindrek,“ algas siis tasasel häälel Parbo, „mul on midagi südamel...“

Parbo — ja midagi südamel. Sel rõõmsal, alati naerval, kõike naljade ja naeruga saatval poisil, kes oli alati heatuju allikas meile kõigile!

„Mul on midagi südamel...“ ütles Parbo jälle.

Nüüd tärkas mulle meele, et juba välja tulles oli Parbo isesuguselt vaikne ja nagu mõttes — polnud jälgegi harilikkudest võllanaljadest seisukorra, teiste ja enese üle. Mis tal küll peaks olema?

„Mul on midagi rasket südamel,“ jatkas ta, „midagi, millest ma aru ei saa. Iial pole nii olnud. Ei tea, mis see peaks tähendama?...“

Ülal männiladvas kahises midagi, üks käbi kukkus just meie kahe vahele maha.

„Kui ennist ärkasin, oli mul, nagu peaksin seda ütleva kõigile, et kõik teaksid ja mul enesel hakkaks kergem. Niisugune halb on see tundmus ja nagu vajub su üle, Hindrek, kas sul on vahest nii olnud?“

Mingisugune rusuv tunne haaras mindki, pigistas end südame ligi, aga ometi suutsin vastata:

„Mis südamevalust sa kõneled! See on väsimus, nälg ja erutus — muud midagi. Ka minul on nii olnud, kui pole ööd otsa maganud ja sind äratatakse jälle, ennegu oled saanud öieti uinudagi. Vaata, kui läheme tagasi ja veidi saame tukastada — hommikul pole enam midagi.“

„See võib olla sellest, aga, võib olla, pole ka... Ah, lihtsalt ei tea... Ütle Hindrek, ega sa ei usu saatust ega ettemääramist või nii? ...“

Nüüd mõistsin ma: see oli siis etteaimamine, sõduri saatuse etteaimamine, millest olin kuulnud nii palju ja mida hiljem ise mitmel ja mitmel korral nägin... Veel rusuvamaks läks pigistus rinnus, mul hakkas äkki Parbost kahju ja kurb... Loomusunniliselt kobasin ta käre, pigistasin: „Sõber, mis rumalust sa räägid! Milline saatus?“ Ma ei uskunud, et suudan naerda, aga naersin ometi: „Ha-ha-ha...“ Aga mu naer oli kui jumalateotamine — nii valusana tungis ta mulle enesele kõrvu ja südamesse.

„Eh — rumalusi kõnelen, sõber, ma mõistan seda ise, aga, sa ei saa vist aru, mul on midagi südames...“ nii ta vastas.

Aga külm niiskus tungis läbi sinelite, haaras nagu külmendav hõõgus liikmeid, vöbistas südantki. Tuli tõusta ja liikuda.

*

Kas pidime meie oma kümnemehelise salgaga julgema ise peale tungida ja püüdma kümme korda tugevamat vaenlast tagasi lüüa? Me oleksime seda oma meeolus ka teinud, aga tundsi-me, vastutus oli liig suur. Mis tuleb siis, kui oleksime kas langenud vangid, jäänud kangena mudasele maapinnale, kaotanud kaks kolmandiku meie naeruväärt väikesest koosseisust?

Mõistus ja vastutus dikteeris ainult üht sõdimise viisi: kaitset; panna vastu nii palju kui jõuame, taganeda siis, kui kasutatud kõik vastupanu võimalused, takistada vaenlase edasipääsu, olla talle alaliseks tõkkeks.

Arula kõrts oli võrdlemisi hea positsioon: kivihoone, seljataga mets, ees lage väli, kui mitte võtta arvesse väikest männisalu maantee ääres. Siia pidime jääma nii kauaks, kui vähegi suudame vastu panna. Salajas hellitasime aga lootust, et me siit enam üldse ei tagane — kas siis ju ükskord ei tule pööre!

Ka hommik oli vaikne. Saadeti välja kolm luurajat, ette metsasalusse, sealt veel edasigi, küllasse, kui kaugele aga jõuavad, kas või Vändriku mõisani — tooma teateid vaenlase liikumise üle.

Meie, ülejäänud, nende hulgas ka mõlemad vennad Parbo, jäime kõrtsi valvele, välja arvatud üks eelpostis seisja kärbise all.

Oli juba varalõuna, kui eelpost teatas me luurajate tagasitulekust. Ta märguanded olid ärritatud, ootasime põnevuses.

Nad tulid rutates, peaaegu jooksid, ikka

maantee kraavis, lõõtsutasid. Ja teated: Osa mere poole liikunud punaste jõududest on tulnud Vändriku mõisa tagasi, kavatsusega asuda pealetungile siit, ongi juba liikumas meie peale... „Neid on vähemalt sada, kahe kuulipildujaga,“ — nii kõlasid teated.

Mida teha? Kas panna vastu? Meie — ilma kuulipildujateta, väheste padrunitega, võimaluseta oodata kustki abi. Ja nemad — kaks kuulipildujat, laenguid külluses, julged oma üleolekus, teadlikud või vähemalt aimanud meie salga nõrkust.

„Päris ilma lahinguta me ei lahku,“ nii kõlas otsus lipnik Mahlalt, nii olime oodanudki. „Kui nad ainult meid ei haara ümber, ei piira sisse...“ — see kartusmõte liikus kõigil lahingueelselt ärevais ajudes.

Kutsuti piilur kärbise alt ära, avasime kõrtsihoone metsapoolse ukse — igaks juhuks — asusime ise rehealla: osa üles müüriale, kust laguneva katuse alt võimalus lasta ja ühtlasi silmitseda, teised kõhuli värava alla maha, püssiotsad värava alt läbi. Ei olnud see meil esimene ettevalmistus lahinguks, aga ometi olime kõik kui palavikust haaratud — nii suure ülekaalu vastu tuleb meil seista!

Saime oodata umbes pool tundi. Siis ilmusid eemal, põllumäe tagant, esimesed vaenlase eelluurajad. Pooltosinat meest; jalgsi, küürutades kiviaia taha, peatudes, silmitsamiseks pead tõstes, — ja siis tulid nad jälle edasi. Vaenlase pärisjõude polnud veel näha.

Eelsalk liikus lähemale, vahetevahel umbusklikult peatudes aegade taga ja silmitsedes ette. Nad olid meist, arvata, 500 meetri kaugusel, siis ainult 400, 350... Juba võtsid mõned meist neid kirbule, sihtisid — aga lasta ei tohtinud me ilma lipniku käsuta.

„Need ja ka teise salga lööme veel tagasi, aga ega me päris lahingut nendelt ka vastu võtta ei või — nad viimaks piiravad meid sisse ja siis on neil tee täiesti vaba,“ ütles lipnik. „Lööme need esimesed tagasi ja siis peavad kaks meist minema me taganemisest viima sõna Liivakandis asuvatele kompaniidele... Kas tahavad?“

Kippusin mina, kippusid kõik teised, kuigi see oli kardetavaim teekond — kahekesi minna oma versta kuus läbi metsa, lõuna poole, kus samal joonel asusid me peajõud ja staap. Iga väike vaenlaste maakuulajate salk võis sind teel maha põmmutada. Lipnik määras minejaks minu ja Johannes Parbo. „Parbot mitte!“ hüüdsin mina, äkki mäletades me öösist kõnelust ja tundes eneses jälle rusuvat aimdust.

„Parbot mitte?“ imestas Mahla. „Kes võiks teil olla tublimaks kaaslasest kui mitte Parbo?“

Seal nihutas Parbo end mulle lähemale. „Jäta,“ sosistas ta. „Jäta! Usud sa siis rumalaid aimusi?“ Ja ta huulte ümber tõmbles

sunnitud pilge. „Või usud sa, et saaks midagi selle vastu, kui tõesti nii on...?“ Alustusin, süda küll ütles, et Parbo ei peaks tulema.

Jaa — eelsalga jõudsimel küll tagasi lüüa. Nad olid 200 meetri kaugusel, kui avasime tule. Kolm neist jäid kohe lamama, mis sai teistest, seda me ei tea, sest vahest nende põgenevad kogu kiviaedade tagant ikka välgasid — aga kas jõudsid neid tabada meie kuulid või jäid nad ootama oma pärisalku?

Need tulid! Kulus veerandtund ja põllumäel algas oma ragistavat laulu kuulipilduja, ilmusid madalate paekiviaedade taha terved aelikud üksikult kordamööda edasihüplevaid kogusid. See meid veel ei kohutanud, kuulid lendasid üle, veel oli meil aega — aga siis, äkki, ilma et oleksime varem märganud seal nende liikumist, algas paremalt poolt metsatukka, kiviaia tagant ja lähemalt, ka teine kuulipilduja. Kuulsime, kuidas kuulid raksatasid otse meie kohal vastu müüri. Hoone elanikud heitsid põrandale, lapsed nutsid, kuulid purustasid aknad, laksatasid vastu ahju.

„Nad kuradiid piiravad meid ümber!“ kirus Mahla. „Viimne aeg.“

Taganesime. Jooksime küürakil üle põllu, jättes hoone meie ja teise kuulipilduja vahele. Teine kuulipilduja, mäel, meid ei hirmutanud, ta ei saanud aedade tõttu nii madalale lasta.

Vaatlesin jooksul Parbot. Ta oli kahvatu ja silmis imelik külmus. Tuimus?

Pääsesime kaotusteta, kui selleks mitte arvatavalt Kaarel Parbo kergelt kuuli kriimustust säärel, mis ei teinud midagi viga. Jõudnud metsa, hakkasid teised liikuma tagasi — nad pidid peatuma alles 10 versta tagapool asuvas külas. Meie aga Johannes Parboga algasime ohtlikku teekonda. Oli päris tõenäoline, et punaste maakuulajad on juba metsas ja just lõunapool maanteed, kuna ju meie peajõud asusid sealpool ja nendega nad ootamatut kokkupuutu juba ei tahtnud.

Liikusime ettevaatlikult, vahetevahel kuulatades, alati silmad ees ja taga, sõnatult. Kuni jõudsimel üle maantee ühele haruteele, mis läks otse Liivakandi suunas.

Siin, metsa all, oli veel alal hoidunud paari päeva eest sadanud õhtkest lumekorda. Seepärast hoidusime jätmast jälgi teele, läksime temaga roobastikku. Ühtlasi silmitsesime ise hoolsalt, kas me vast vaenlase jälgi ei leia.

Kord, teele lähenedes, nägimegi seal nelja mehe saapajälgi. Ehtsate sõdurisaabaste jälgi, läinud meie ees samas suunas, mida hoidsime

meiegi. Vähe maa pärast leidsime kindla tõenduse: mehed olid peatunud, kas puhunud või teinud suitsu, igatahes olid kaks neist asetanud püssid puu najale — pära jäljed olid lumes selgesti näha.

Meie omad need ei võinud olla — nii siis vaenlased. Ja pidime arvama, mitte ainult üks salk, neid võis olla rohkem. Kuidas talitada?

Otsustasime: sõna peab staabile viima; kui aga vaenlase salgad juba meie ja staabi vahel, on väga võimalik, et nad meid tabavad. Kui aga läheme lahus, kumbki üksikult, on päralejõudmine kaks korda tõenäolisem. Seepärast lahkusimegi, kumbki hakkas minema lahus, nägemata, kuulmata teist.

Lahkumisel surusime üksteisel kätt. Parbo näis silmitsevat mu padrunivööd, suu ümber tõmbles tal, käsi nagu oleks värisenud. „Kallis sõber,“ ütlesin, „jätta kord see! Kas sa ei saa enese tühjust ebausust kord võitu! Oleme pääsenud kümned korrad, pääseme veel...“ — Nägin, kuidas ta silmalaud värahtusid: „Ma ei karda surma,“ ütles ta siis õige kindlalt. „Ei, ma ei karda surma, aga seda saastust, mis — kui surm mulle tõesti peaks tulema — mulle seda toob...“ Ta haaras mu kätt tugevamini: „Tead, Hindrek, mul on häbi, aga ma tõesti kardan praegu... Mul on hirm sõja eest, kardan, ma suren sõjas!...“

Siis ta pööras jalalt ümber ja läks.

Kas keegi teab, mis on saanud Johannes Parbost? Sellest nii kartmatust julgest, surmapõlglikust poisist, kes, kui ma talt lahkusin, oli hakanud kartma?

Mina jõudsin tervelt staapi, punaseid üldse nägemata. Ja seal selgus, et jalajäljed, mida olime pidanud punaste luurajate omaks, olid hoopis tehtud meie meeste poolt, keda oli saadetud meile padroneid ja taganemiskäsku tooma, kes aga — kuuldes meie lahingut ja selle lõppu ning olles arvamises, et peavad staapi sest ruttu sõna viima, olid läinud tagasi.

Agas Parbo ei jõudnud staapi, ega keegi ei näinud teda üldse enam. Kas langes ta siiski punaste kätte. Aga vangid, keda võtsime järgmisel päeval, vandusid jumalakeeli, et nad pole ühtki vangi võtnud ega pole ka kuulnud, et oleks tabatud või maha lastud ükski meie mees. Ja kui kuu aja pärast jälle vallutasime selle ümbruse, ei teadnud ka keegi kohalik elanik midagi Parbost. Otsiti kogu mets läbi kevadel, ei kustki leitud ta surnukeha. Ei ole leitud seda ka tänaseni.

Kuhu jäi vahva surmapõlglik, kartma hakanud sõdur Parbo?

E. S.

Kes võitles ja langes?

*Kas muistene Ugri on piilurid paigutand eele,
samm kelle maad tundmatut läänepool vägeva joa,
merevee uhatud rannamaid koge, ja teele
ju asumast vennaste hõim? Uku vägeva loa
hiis ürgne seks kuulutand hallpäise teadija suul?*

*Ei! seda tunnistab pilk, sihit itta, ja samm
kindel kui pinnal, kus idaneb kodumaa tamm.*

*Kas röövretkel saaki vast varitseb vaprate hõim?
Kas noortele kätele tugevust, kogemust mäng
verine sooritab tahetud tapluses? Võim
ihkab ehk voolata, kitsas vast endine säng—
või kutsub vast kuum rööviikhava slaavlanna huul?*

*Ei! seda tunnistab kestava võitluse jälg,
sellist ei tapa too vara ei vaprase nälg.*

*Kas raudriide raiumas saatuslik tugevat kesta
on Paalajõe päevade pojad, kel' orjus või surm
vaid valida tapluse teel, kel' saatuseks pesta
mõök auravas veres ja matta koos nooruse hurm
kodumaa tamme all' säilima — palvel seks huul?*

*Ei! seda tunnistab surija viimane soov:
— Vabadus võidet! Teil' olgu ta õnnistust toov. —*

*Kas mälestus kadunud päevist on kaevand ju mõõga
ürghalja me vabadussümbooli võitluseks uueks,
kuid asjatuks — ahelaks orjal', kes piitsa ja lõõga
vaid tunnud, ei kosund veel võitluseks, rängeimaks uueks?
Tõll ärgand varaseist lehist vast kadakapuul?*

*Ei! seda tunnistab sammuja mehine vaade . . .
Selgroog tal sirge ja silme ees jumalik aade.*

*Võits vabadus, vendlus vast ühendab timuka karja,
kasvand kes kodumaa kallastel, punalipp ees
sammuvad turmama koos üle kooljamäe harja
kõike, mis loova töö vili — jalg auravas veres
venna, kel' rinna on läbistand salalik kuul?*

*Ei! mõte patustaks idus ju langenu hinge
mälestust. — Öilsale ohverdet nooruse pingel! —*

*Võitluses kodumaa radade kangemaks kaitseks
mälestus endisist vabaduspäevadest rinnas
valusas, haavadest orjaõõ häbi, — taas vaikseks
jäämas — on vabadusvõitluseks visat ju kinnas
ja lunastushinnaks on nõudnud ta vaenlase kuul . . .*

*Langenu! Lunastus, toodet mis kalleimail kingel,
rahu ja õnnistust igaves! andku su hingel!*

*Isamaa vabadusleping on kirjutet aurava verega
kuumast ja tuksuvast rinnast — see allkiri püha
ja iialgi kustutamata, — nüüd kihluseid merega
pühitsend rannik on uri . . . ja lainete müha
uinutab langenuid — lehis hõrk sahiseb tuul . . .*

Hiis Uku ürgne teid õnnitleb lehisel suul . . .

Tartu maleva aastapäevaks

5. XII 27.—5. XII 28.

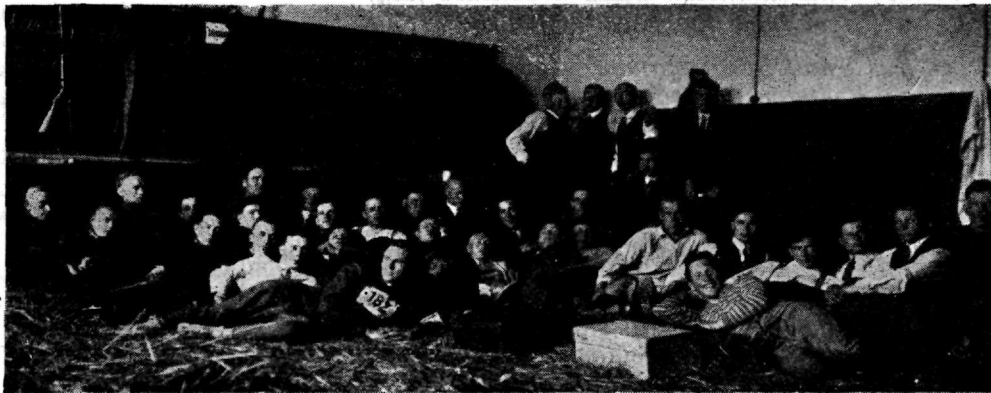
Tartu malev oma eluas astub 5. dets. s. a. neljandast aastast üle viiendasse. Tõeliselt on Tartu malev märksa vanem: mäletan 1918. a. novembrikuu päevi, mil koolinoortega õppusi tegime praeguse kommertsgümnaasiumi õues; seega võiks arvutada kümneaastase eaga maleva elus. — Kuid tolleaegsest malevast on jäänud ainult mälestus, kuna tema tegevus jäi aastate kestes soiku.

Siin tahan pisut peatuda meie praeguse maleva, kelle sünni meie loeme ametlikult 5. dets. 1924. a., tegevuse juures möödunud neljandal aastal.

Maleva õppuste raamatu kokkuvõtte järele on aasta jooksul olnud 371 õppeülesandega kokkutulekut, millest on kogusummas osa võtnud 9697 malevast. Õppusi on korraldatud erilisel vanamalevlastele ja noormalevlastele, kuulipilduritele. Kursusi on peetud kompaniide pealikutele, püstolkuulipilduritele, gaasikompaniile ja noortele, kes n.-n. „hinnaalandust“ ehk soodustust kaitseväeteenistuse mõttes soovisid saada (Soodustust said 78 noorest 70 meest).

On kaks sõjalist ala, mille arendamiseks malevas erilist rõhku on püütud panna: need on:

1) malevlaste lahinguline ettevalmistus ja

Tartu meeskond k.-l.-päeval Pärnus. Puhkus põhus pärast päevast võistlust.

Oma sisemise organisatsiooni poolest malevas erilisi muutusi ei olnud; üksused, mis olid seni, jäid ka püsima endisel kujul, seega on malev oma lõpliku kujuni välja arenenud.

Kellest koosneb malev oma liikmete profesiooni poolest? Kokkuvõtetest selgub, et arvuliselt esimesel kohal asuvad üliõpilased, moodustades maleva üldarvust 40%, teisel kohal on kooliõpilased oma 25%-ga; siis järgnevad eraasutuste teenijad — 7,4%, riigiametnikud — 5,1%, käsitöölised 5,6%, vabriku ja muid omavalitsuse teenijaid 3,4%, töölisi 3,1%, majaomanikke 2%, kaupmehi 2%, tööstureid 1,2%, õpetajaid 1,2%.

Kuna suure osa maleva koosseisust moodustavad üli- ja kooliõpilased, kujuneb perioodiliselt koosseisu „liikumine“ väga suureks — sest lahkuvad ju neist koolivaheaegadel väga paljud linnast — asjaolu, mis maleva seisukohast küll soovitatav ei ole, sest nõrgeneb ju tema löögivõime pea poole võrra, kuid parata siin ka midagi pole.

Suuremaks ülesandeks malevale möödunud aastal on olnud malevlaste ühistunde arendamine ja sõjalise ettevalmistuse tasapinna tõstmine, selleks on peetud intensiivselt mitmet laadi õppusi.

2) nende laskeosavuse tõstmine; kuid siin on oma raskused ideaali saavutamisel ees: taktikalisi õppusi Tartu ligemas ümbruskonnas korraldada on väga tülikas, sest tegevus on äärmiselt piiratud põldudega; pole siin sarnaseid liivalagendikke, nagu on Tallinna ja Nõmme vahelisel maa-alal, kus igal aastaajal, ka väga sademeterikkail, on võimalik, ilma malevlase isikliku vara rikkumata lahingõppusi korraldada.

Hoopis teine lugu on Tartu ümbruskonnas: siin märja ajaga, nagu käesolev sügis, savika maapinna tõttu kõnnid kui klištris. Sarnases olukorras välisõppusi korraldada on mõttetu.

On püütud osaliselt puudust parandada liivakasti abil, millel vähemaid taktikalisi ülesandeid edukalt lahendatakse. Kahepoolseid õppusi maastikul kavatakse pidada, kui ilmastikuolud paranevad.

Teine tähtsam sõjalise iseloomuga ala — laskeasjandus — pidi läinud aastal üle elama põhjaliku ümberkorraldamise: vana laskesüsteemi pidi ruumi andma uuele; uue süsteemi alusel on kõik malevlased liigitatud klassidesse oma laskevõimete järele. 1. novembriks esilaskurkutses

Vabadusristi vendade noorte vastuvõtt ja vannutamine nov. 1928.

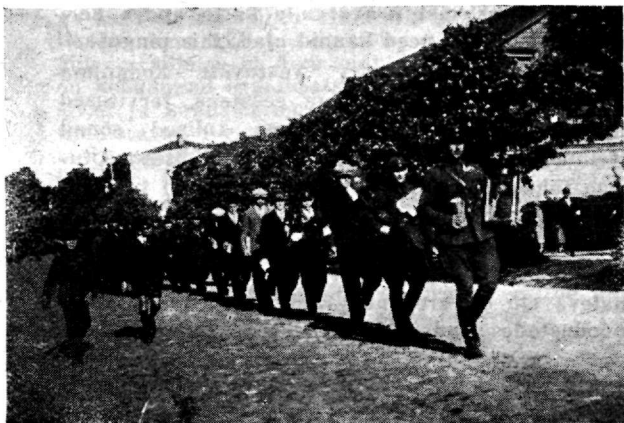
kinnitatuid oli 14 malevlast, I l.-klassi kutses — 9, II l.-klassi kutses — 12 ja algajate klassi lõpetanud — 30. Kõik ülejäänud kuuluvad algajate klassi (96%). Torkab silma suur algajate %. See nähe on Tartu kohta täitsa loomulik, kuna 65% maleva koosseisust on ju õppiv noorsugu, kes varem püssiga pole ümber käinud.

Laskevõistlusi möödunud aastal on peetud kolm: 1) kevadel malevkondade vaheline 2. div. ülema rändauhinna peale; 2) individuaalsed enne kaitseliidupäeva; 3) malevkondade vahelised võigisvõistlused, mida peeti möödunud kuul.

Esimese võistluse kohta ütleb diviisiülem oma käskkirjas: „Lasketasapind malevas on tõusnud ühe aasta jooksul keskmiselt 20,3%. On

näha, et pealikud kui ka malevlased on töötanud möödunud aastal laskespordi arendamisel täie jõuga.“

Mis puutub teiste võistluste tagajärgedesse, siis peab ütlemata, et need olid nõrgad, ainult algajate laskurgrupid enamuses näitasid tasapinda, mida võib eeskujulikuks lugeda: kolmele esimesele kohale tulnud grupid lasksid kõik 72—75% tabamusi. Mis puutub laskevõistlustesse üldse, siis maleva juhtivates ringkondades ja meeskonnas neid eriti ei pooldata, sest alaliste võistluste tõttu ei ole võimalik korralikult oma klassiharjutusi täita, kuna suur osa aega ja laskemoona kulub siis võistlustele ettevalmistuseks. Ei saa sarnasele vaatele vastu olla, seda enam, kui ar-

Tartu meeskonna teekond auhindadega „Endla“ aktuselt kodu poole 17. VII. 28.

Tartu malev k.-l.-päeval Pärnus. Maleva poolt omandatud rändauhinnad.

vestada meil äärmiselt kitsast lasketiirude kasutamise võimalust: saame ainult kaks korda nädalas, laupäeval ja pühapäeval, lasketiiru kasutada ja sedagi ainult õhtupoolikul; see teeks tundidesse üleviidult 4 tundi, seda on nii äärmiselt vähe, et siin korralikest laskeharjutustest ei saa juttugi olla. Loodame, et asi paraneb ses suhtes ja meie kevadel juba oma lasketiirus harjutusi võime pidada, on ju meil käimas tiiru ehitamise tööd. Ainult jõudu tööle!

Ei saa jätta mainimata maleva sportlikku tegevust; siin on Tartu tõusev täht, mis oma

säraga töötab katta teised, kui püsib spordiind, noorustuli ja vaimustus, mille varal seni on võidupärgi koju toodud.

Käsitlemist leiavad malevas kõik spordialad, eriti populaarne on kergesport ja mängud, kuna siin soodsamad võimalused on teotsemiseks: ei leia tundi, mil maleva õppesaal oleks tühi võimlejaist või pallimängijaist, kui pole muid õppusi.

Kui kõrgel järjel Tartu malevas on sport, seda näitavad Pärnu kaitseliidupäeva võistluste tagajärjed. Selgema pildi Tartu maleva tegevusest kaitseliidupäeval annab järgmine tabel:

Tartu maleva osavõtt kaitseliidupäevast 1928. a.

Võistlusliigid	Võistlasatade arv.	Üldine punktide arv.	Tartu malevas omandatud punkte		Osa võtnud võistlejate arv.	Kohtadele tulid (arv)							Punkte iga kohtale tulnud võistleja kohta.	Märkusi.	
			Arv	%		I mlvk.	II mlvk.	III mlvk.	IV mlvk.	V mlvk.	St. k.-ni	Klp. k.-do.			Kokku.
Kergejõust. A klass	9	189	77	40,74	26	7	—	2	—	2	—	—	11	7	Keskmine protsendi määr iga maleva kohta on 6,67%, nii ei Tartu malev isegi oma nõrgemal alal, laskmisel, on kõrgemal keskmisest tasapinnast.
„ B klass	9	378	192	50,80	31	6	—	1	—	7	—	2	16	12	
„ Üldklass	1	42	12	28,58	5	5	—	—	—	—	—	—	5	2,4	
„ Van. k.-l. kl.	4	168	58	34,64	6	2	—	—	—	—	—	1	3	19,33	
Sõjalise iseloom. v.	8	630	127	20,16	30	12	2	—	—	3	—	2	19	6,68	
Laskmine	6	462	52	11,04	16	5	1	2	—	1	—	2	12	4,66	
Mängud	3	18	7	38,88	24	11	4	1	—	7	—	1	24	0,29	
Kokku	40	1887	525	27,77	83	34	7	5	—	16	—	5	67	7,84	

Tabelist näeme, et Tartu malev saavutas üksi ligi kolmandiku kõigist saada olevaist punktidest. Mis põhjustas sarnase suure võidu malevale? Vastan: 1) otstarbekohane jõudude suu-

nimine, 2) meeskonna kindel tahe välja panna kogu oma jõud, 3) meeskonna seesmine ja väline distsipliin, 4) eeskujulik hoolitsemine meie kodukaitse poolt. — Ärgem laskem langeda neil teguritel ka tulevikus!

Et k.-l.-päeva-aegne vaimustus ja hoog ja koostöö maleva elementide vahel pole vaibunud, seda näitas aktus 18. nov. maleva staabis, mil meie kodukaitse Pärnu kaitseliidupäeva mälestusmärgid päevast osavõtnuile kätte andis, kerkisid jälle meele need kaunid ajad, täis pingutusi, võite, võidupärgi, austav vastuvõtt kodulinna seltskonna poolt linnapeaga eesotsas, tervitused neilt, ja kui maleva pealik oma tulised sõnad ütelnud, paistis iga võistleja silmist otse töötusena tahe olla tulevasel kaitseliidupäeval veel parem kui möödunud. — Mehed ja naised, kindlalt koos edasi — ühendus teeb tugevaks!

Lõppeks kokkuvõtetult võib öelda, et Tartu maleva elu on arenenud rahulikult edu suunas, moodustades endast oma alatise valmisolekuga kindla rahupandi kodulinnas.

V. J.

Tartu rännakmeeskond võtab vastu auhinna. Kaitseliidu ülema käepigistus.

Üliõpilane kaitseleitlasena.

Noorrahva hüved ja pahed.

Kui akadeemiline pere oleks terveni Tartus, saaksime seesuguse arvu kodanikke, mida pole välja panna nii mõnelgi meie vanal linnal, kõnelemata uutest linnadest. Võiksime arusaamisega endale kujutada ette vabariiki vabariigis, kus valitseb eriline kord ja korra hindamine, traditsioonide seisukohast. Kuid nüüd, kus üks osa sellest perest on kõigis kodumaa linnades ja külades leivateenistuse kannul, võib juttu olla vahet tuhandest meesüliõpilasest ja samaarvulisest naisüliõpilaste perest, kes end rakendanud kaitseleitlase teenistusse Tartus kas otsekohealt või kaudselt.

Meid kui kaitseleitlasi huvitab küll esijoones see, missugune vaim selles noorrahvas valitseb kaitseleitlase alal ja mida me võime kirjutada selle vaimu arvele.

Üliõpilane on liikuv, kes üks päev siin, teine seal. Seepärast tõuseb küsimus, mida niisuguse

kaitseleitlasele toimetada oma ülesandeid veel organisatsiooni kasvatuse ja korra seisukohalt.

Võimalik, et mõnelpool sellest mõjutusest saajakse teisiti aru ja vast nii, nagu ei oleks kooskõlas organisatsiooni mõjutus kaitseleitlase mõjutusega või oleks vähemalt segav sellele. Siinkohal peab küll kategooriliselt tõrjuma tagasi selle vaate võimaliku tekkimise ja toonitama ainukest ja üht, s. o. positiivset mõjutust. Et see nii, selleks on meil igal sammul näiteid ja hinnanguid. Olgu siinkohal mõned ja olulised.

See oli kurikuulsal esimese detsembri hommikul. Ja nii vara, kui teated sündmustest jõudsid Tartu, olid üliõpilased oma organisatsioonides koos ja enne veel, kui oleks saadud olukorrast õiget pilti, oli üksmeelse ja suure vaimustusega tehtud otsus astuda kaitseteenistusse kaitseleitlase kaudu, kuna mõte juba mõni kuu varem

Tartu malev.

Esimesed kontroll-laskmised
1. IV. 28.

Harjutuste loosimine.

liikuva rahvaga peale hakata. Ilmaaegu ehk segab püsivat ja alalhoidlikku organisatsiooni, nagu seda on kaitseleit. Kuid siin peame küsimusele lähenema küll natuke teisest küljest. Peame pidama silmas, et õige suur osa üliõpilaskonnast on koondunud organisatsioonidesse. Need on püsivad ja koguvad oma pere liikmeiks neid, kes tunnistavad vastuvaidlemata enamuse poolt maksmapandud korda. Organisatsioonid on stabiid oma liikmete korraldamises ja korra mõttes, raudseks ümbruseks, mis painutab oma alla kõik, kes sinna kuuluvad. Ja nii me näemegi üliõpilasi kaitseleitlase alal töötamas peaaesjalikult organisatsioonide kaudu, nende valve, korra ja mõjutuste kohaselt. Selle tõttu on organiseeritud üliõpilase osa kaitseleitlasena seda suurem.

Kui üliõpilane kuulub kaitseleitlase üksikuna, allub tema selle korrale ja korraldusele ka hariliku kaitseleitlasena, kes tegutseb nii, nagu seda näitab tema parem äratundmine. Kuid organiseeritud üliõpilasel on kaitseleitlaseks olles peale tema parema äratundmise olemas veel mõjutus. See on organisatsioon. Siin tuleb üliõpilasel

oli pandud liikuma. Mehed jäid otsekohe „sõja seisukorda“ ja silmapilkselt oli iga mees teadlik selles, mis tal teha. Organisatsioonid andsid hüüdsõna — iga liige on kohustatud astuma kaitseleitlase teenistusse. Muidugi ei oleks sel ajal kohuslikkust olnud tarviski, kuid tuleviku jaoks on kasvatuslikult sel suur tähtsus. Ühtlasi on organisatsioonid selle kohustusega enda peale võtnud suure ülesande, laialdased korraõpetused ja kontrolli oma liikmete-kaitseleitlaste tegevuse üle kogu tema kaitseleitlase teenistuses oleva aja kestes. See ongi, mida ei saa mujal läbi viia ja mis tõstab üliõpilase-kaitseleitlase koostöö ja korra käsitamise mõttes vastutusrikkale seisukohale.

Kui üksik isik tegutseb kaitseleitlasena ja seal mingisuguse üleastumise ja korrariikumise eest kannab kaitseleitlase poolt pealepandud karistust, siis jääb talle vabadus kaitseleitlasest lahkuda ja oma igapäevase tegevuse juure tagasi pöörduda, nagu ei oleks juhtunud midagi. Kuid organiseeritud üliõpilase-kaitseleitlase seisukord on teine: siin ei ole kaitseleitlase vastu eksimisel kait-

Moment ühe malevkonna p.-k. õppustelt Tartus.

seliitlane mitte enda päralt ja ei saa kanda kaitseliidu järeldusi ainuüksi, vaid ka organisatsioon teeb oma järelduse. Need on palju mõjuvamad ja kaugemale ulatuvad.

See oli põhjanev osa, kuid teised nähted selle kõrval ei ole ka sugugi vähema tähtsusega. Võtame kas või igapäevase õppetunnigi. Ka seal näeme kahekordset korda: üks kaitseliidu, teine organisatsiooni oma. Ja kui hästi mõlemad kokku sünnivad, on imestamisväärne: iga mees on teise kaasvõitleja poolt kontrollitav, ja kord luuakse kahekordselt. Ka vastastikust usaldusküsimust ei saa siinkohal jätta puudutamata.

Kaitseorganisatsioonis on sellel peaüleanne. Kui ühe organisatsiooni inimesed on koondatud ühte üksusse, siis tunneb iga kõrvalseisja enda kõrval iseenda teisikut. Nii nagu ta usub endasse, usub ta naabrisse. Tarviduse korral on sellel määramatult suur tähendus. Kuid on ka veel teisi nähteid, mis kriipsutavad alla organisatsiooni tähtsust, nagu: üksteise elukohtade põhjani tundmine, kokkukutsumise hõlbustamine, üksmeelne asja ja seisukorra hindamine jne.

Viimasel ajal muutub ka sõjalise kasvatusse seisukohalt hinnatuna töö viljakaks ja seda seepärast, et nüüd ülikooli astujad noored käivad enne ülikooli astumist läbi sunduslikust kaitseväeteenistusest. Sealt tagasi tulles toovad nad ühisesse perre kaitseliidu õppuste ajal ikkagi arenevat sõjaasjandust ja juba enne õppusi ja õppuste kestes on nende kaudu antud edasi kõik uuemad meetodid kaitseasjanduses. Sellaste isikute arv on suur ja pidev, mis järjest arendab kaitsemaleva üksusi viimaste uudistega kooskõlas.

Ma peatusin alul meelega just organiseeritud üliõpilaskonna juures, sest üliõpilasi-kaitseliitlasi on sealt rohkem ja teiseks nende tegevus tervikesinemises on olnud silmaga nähtav. Sellega ei ole ma tahtnud sugugi halvemalt hinnata teiste üliõpilaste tööd, kes kaitseliidu ridades. Ka organiseerimatud üliõpilased on jaotatuna üksikute üksuste vahel annud tubli tööjõu. Individuaalselt võttes on nende tahe sama suur ja kaitseliidu ridades on nad väärilised töötajad. Nad alluvad aga distsipliini mõttes ühekordselt ja ainult kaitseliidu omale. Peale selle oma isiklik distsipliin.

Kõik ülaltoodud näited kaitseliitlase-üliõpilase kohta olid positiivsetest küljest, kuid ega need kaitseliitlased ole vabad negatiivsetestki nähetest. Ei ole üliõpilasest rändavamad. Isegi korteris ei püsi üliõpilane rohkem kui semestri, kuid nende arv pole väike, kes vahetavad korterit mitu korda semestris. See ei ole nii suur viga, sest asukoht kaitseliidu töös on ikkagi üks. Kuid semestri lõpul on pere jällegi laiali. Semestri vaheajal püsib linnas vaevalt $\frac{1}{3}$ meestest. Teised on kadunud ja ilmuvad alles jällegi semestri aluks. Selle aja kestes on üldtöö kaitseliidus üliõpilaste osas takistatud. See kordub aastas paar korda.

Kuid tegelik elu on näidanud, et siin sellane liikumine pole töös erilisi raskusi ette veeretanud. Pealegi on õppetöö kaitseliidus nii korraldatud, et see tehakse semestri keskel.

Teiseks segavaks asjaoluks võib ehk olla üliõpilase-kaitseliitlase Tartust eemale jäämine ajutiselt või jäädavalt. Ja neid juhte tuleb ette sagedasti, kus üliõpilane semestriks-paariks või ka jäädavalt jääb Tartust eemale. Sellega on liikuvus malevate vahel üliõpilaste arvel üsna suur. Kuid organiseeritud üliõpilaste seisukohalt võttes asuvad nad jälle uuel kohal kaitseliidu ridades tööle. Eemalejäämist ei ole. Kuid sellel on ka oma hea külge. Nimelt on praegu haritud jõudude valgumine maale teenistuskohdadele kaunis suur. Kui Tartu elust kasvatuses ja kaitseliidu õppustest läbikäinud üliõpilane läheb maale, siis on ta seal kasulik ja tihti peale tõusnud juhtivale kohale.

Nagu sellest näha, on halvemad küljed, mis tingitud üliõpilase elust kui sarnasest, normaalselt seletatavad ja lasevad end siiski küllalt vastutusrikkalt rakendada kaitseliidu üldhuvidega.

Kui aga väikesed segavad näited kõrvutada eeltoodud positiivsetega, saame ülejäägis kindlakorralise üliõpilase-kaitseliitlase, kelle peale võib alati panna kõige raskemaid kohustusi.

Sellega täidab akadeemiline pere oma ülesandeid ajanõuete kohaselt ning väljendab oma rõhuvas enamikus tervet, ülespoole püüdvat isamaalist vaimu ja rasketel aegadel kaasahaaravat vaimustust.

A. P.

Tartu maleva staabi kompanii algpäevilt.

Tartu maleva staabi kompanii asutamiskoosolek peeti Üliõpilasmaja endistes ruumes, Hetseli tän. nr. 1, 3. märtsil 1925. aastal. Koosolek oli õhtune ja algas kell 8. Ilmunud oli üldse 33 üliõpilast ja vilistlast. Osavõtjad kuulusid Järva-maa, Läänemaa, Pärnumaa, Valgamaa, Virumaa ja Võrumaa üliõpilaskogudesse — seega oli esindatud kuus maakondlikku üliõpilaskogu. Puudusid ainult Viljandimaa üliõpilaskogu liikmed. Kõige rohkem liikmeid oli Võrumaa üliõpilaskogust, nimelt 11 kaasvõitlejat, kõige vähem Läänemaa üliõpilaskogust — 1. Järvalasi oli 4, pärnakaid 6, valgalasi 9 ja virulasi 2. Kokku kolmkümmend-

Leesment (Pärnum. ü.) ja J. Madisson (Valgam. ü.) ja kandidaatideks V. Feodorov (Võrum. ü.) ja E. Vau (Järvam. ü.). Et sel ajal, kui korraga oli asutatud palju üksusi, relvadest malevas oli osaline puudus, siis tuli alul nendeta läbi saada, milline asjaolu aga õppuste pidamist ei takistaks, nagu seletas maleva esindaja.

Palju enam sel koosolekul ei räägitud, ta lõpetati niipea, kui tähtsam osa — asutamise küsimus — oli läbi. Jäädi ootama maleva kinnitust. Nii kujunes siis mõne aja pärast praegune staabi kompanii, esialgu provvisoorselt VII malevkond.*)

Tartu maleva staabi kompanii I rühma 1. jagu — Pärnumaa üliõp.-kogu 1926. a. suvel Pärnus.

kolm — kaader oli loodud. Kaitseliidu esindajana võttis koosolekust osa n.-ltn. Treufeldt, koosoleku juhatajaks valiti Heinrich Pullerits ja protokollijaks Teodor Lippmaa — mõlemad Pärnumaa üliõpilaskogust. Nii sõnab protokoll, mille pealkirjaks oli „Maa-alaliste üliõpilaskogude kaitseliidu malevkonna asutamiskoosolek.“

Esiti harutati iseseisva üksuse asutamisega ühenduses olevaid küsimusi ja kuulati maleva esindaja seletusi.

Selle järel seatakse üles asutatava üksuse pealiku kandidaatideks res.-kapten Peeter Päts ja res.-lipnik Rudolf Kenkman. Esimene valitakse kandidaadiks iseseisva üksuse pealikuks, kuna teine pealiku abi kandidaadiks, sest kandidaadid pidid tulema Tartu maleva pealiku kinnitamisele.

Ühel häälel võetakse vastu ettepanek, et juhatause liikmed tuleksid valida igast üliõpilaskogust proportsionaalselt kaitseliitu astujate arvule. Nii valiti juhatause liikmeteks üliõpilased H. Pullerits (Pärnum. ü.), H. Unt (Valgam. ü.) ja K. Raag (Võrum. ü.), kuna kandidaatideks said A. Nurklik (Järvam. ü.) ja E. Etverk (Virum. ü.). Revisjoni komisjoni valiti J. Plak (Võrum. ü.), L.

Hakati hoolega pidama õppusi, vähemalt kaks korda nädalas, tihti kella kuuest hommikul peale. Malevlaste arv kasvas alatasa, paljud astusid juure ja tulid üle seni teistes malevkondades olijad maakondlikkude üliõpilaskogude liikmed. Varsti saadi kätte ka tulirelvad — jaapani vintpüssid, nii et võis üle minna tegelikule laskeharjutusele, mis ka sündis. Kapten P. Pätsi juhatusel marsiti siis Lembitu kasarmute lähedal asuvalle lasketiirule, et praktiliselt õppuste saavutusi järele katsuda. Kuid lähenes juba maikuu — ülikooli eksamite aeg — ja kaitseliidu õppuste arvu vähendati, et ei kannataks akadeemiline töö. Maikuu lõpuga tuli suvivaheaeg ja malevlased hakkasid valguma laiali kõikidesse kodumaa nurkadesse — oma kodu-maakondadesse ja -linnadesse, et seal õhutada kaitseliidu ideed ja ise olla ka eeskujuks teistele.

Nii möödus esimene poolaasta staabi kompanii elus. Seega on ühtlasi Tartu maleva staabi kompanii ajaloo kirjutamisele pandud alus.

Leo Leesment.

*) Vt. „Kaitse Kodu!“ nr. 9 s. a. „Tartu maleva staabi kompanii kolmeaastasest tegevusest“.

Kollektiivne gaasikaitse Tartu malevas.

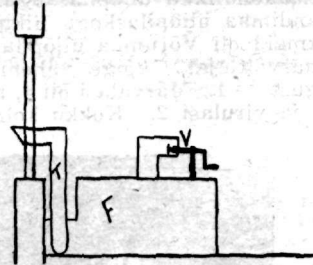
Tuleviku gaasihädaohtudest on juba nii palju kirjutatud, et seda enam siin kirjeldama ei hakka, vaid asun otse oma ülesandele.

Nagu teada, on gaasihädaohtu korral harilikult väga raskes seisukorras juhtivad keskkohad, eriti seetõttu, et neis individuaalne gaasikaitse mõjub rohkem halvavalt kui kasutoovalt. Juhtimiskeskkohtades peavad tegutsevad juhid ja ametnikud olema täieliselt vabad igasugustest nende tööd takistavatest abinõudest. Meil on tarvilusel gaasikaitseks õieti ainult gaasitorbik, mis annab kaitset ainult nägemis- ja hingamisorganidele, jättes aga teised kehaosad täiesti kaitseta, mis teisest küljest aga takistab teataval määral nägemist üle teatava piiri, samuti pikemaajalisel peasolemisel raskendab tunduvalt hingamist, kuid eriti takistab kõnelemist. Muude kehaosade kaitseks võib tarvitada gaasikindlat ülikonda, kuid viimane takistab teataval määral liikumisvabadust, kuid eriti kirjatööde ja muude käsitööde tegemist.

Eeltoodust näeme, et juhtimiskeskkohtades individuaalsest gaasikaitsest õieti ei või olla juttu, siin peab tingimata arvestama ainult kollektiivse kaitsega. Missuguse kuju aga peab omama kollektiivne gaasikaitse, sellele on küll kaunis raske vastata, sest see peab vastama rohkem ruumidele ja sisseseadele ja otstarbekohasusele. Kõige paremad oleksid ju kindlasti gaasikindlad ruumid, kuid et meil seesugused veel peaaegu täieliselt puuduvad, siis peame leidma teid praegu olemas olevate ruumide kaitseks. Neis, nagu teada, on aga kaunis palju aknaid ja uksti, kust väga kergesti vahede kaudu mürgitatud õhk võib sisse tungida. Hermeetiliselt neid aga sulgeda oleks lubamatu, sest vastasel korral valmistaksid seesolijad endile, ehkki teadmatult, surmahädaohtu lämbumise teel, sest sel juhul tuleks kätte õhupuudus. Kuigi vahest ehk oleks õhuäravool, kuid puudub jälle värske õhu juurevool. Täiesti hermeetiliselt suletud ruumides tuleks aga sel juhul tarvitada, nagu vealustel paatidelgi, hapnikuaparaate või -balloone, mis aga väga kulukad. Suurte kulude ärahoiu mõttes aga peame leidma kohasemaid aparate ja odavamaid, missugused aga tagaksid sama otstarvet ja ei nõuaks ruumide hermeetilist sulgemist. Väljast ei tohi milgi juhul ka mürgitatud õhk läbi akna ja uste vahede tungida ruumidesse, mida meil võimaldab teatav kaunis väike sisemise õhu ülesurve välisest õhust. Juba 780 mm sisemise õhusurve juures võib peaaegu täieliselt hoida ära välisõhu sissetungi, kuid siinjuures ei tohiks aga sisemine õhusurve tõusta üle 800 mm, sest siis raskendaks see juba inimese hingamist ja oleks väsitav. Seejuures oleks sisemistes ruumides värske õhk, kuna äratarvitatud õhk tungiks välja just akende ja uste vahedest. Niisuguse gaasikaitse abinõuna on juba maailmasõjas kasutatud n.-n. ventilaatorfiltreid. Need filtrid ei erine õieti oma sisemuselt milleski gaasitorbikuist, vaid omavad ainult suuremad mõõdud.

Tartu malevas on mindud välja samast põhimõttest ja konstrueeritud filteraparaat, mis maleva staabis üles seatud gaasihädaohtu kaitseks. Väline õhk imbutatakse sisse ventilaatoriga, leides tee läbi mürkaineid absorbeerivate ainete, ja juba sissetulev õhk on täiesti vaba igasugustest mürkainetest, suitsust jne. Kuid siin on ka tähtis, et ventilaatorile oleks antud seesugune kiirus, et ta

ruumes annaks kindlat ülesurvet välise õhu sissetungi takistamiseks läbi akende ja uste vahede. Selleks seatakse ka ruumi üles elavhõbebaromeeter, mis näitab õhusurvet. Ventilaatorit võib ümber ajada kas käsitsi või elektromootori abil, viimane on soovitavam, sest ta ei nõuaks erilist tööjõu kulutamist sellele.

Nagu juuresolevast joonisest näha, asub filter akna juures, mille ühe poole klaasid on asendatud plekiga, millest läbi on pandud välja plektoru välisõhu sisseimbumiseks T ja lõpeb filtri alumises osas. Siit läbib õhk absorbeerivad ained F ja tuleb läbi teise toru V, kus asub ka ventilaator, juba sisemistesse ruumidesse. Filtri alumises osas on neli kõrvuti toru täidetud mürkaineid absorbeerivate ainete, millised järjest läbib mürgitatud õhk, nendele õhuruumi jättes on paigutatud erilised imbutatud viltfiltrid ja üperiifilter, et suitsu ja üperiidi läbitungimist ära hoida, ja lõpuks tuleb siis puhas õhk ülemisse õhuruumi, kust siis juba ventilaatori kaudu suub sisemistesse ruumidesse.

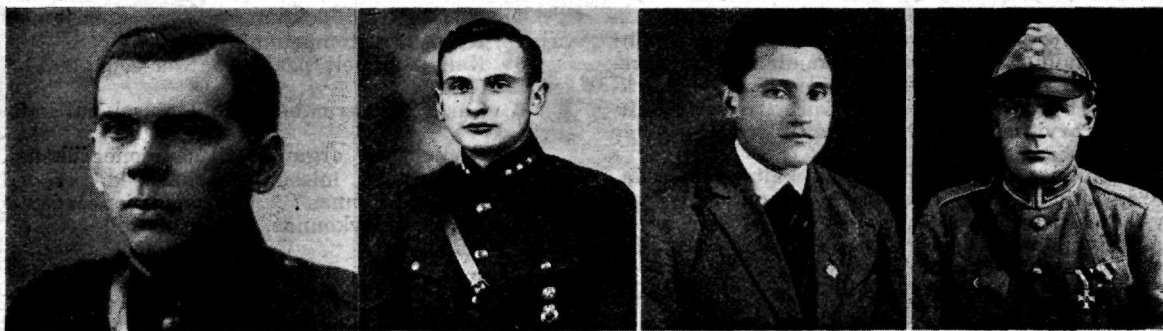
Nagu siit näha, läbib õhk mitmesuguseid aineid ja filtreid enne, kui ruumi sisse tuleb, on ka loomulik, et tal siis kaunis suur takistus selle juures on ja ta oma jõul seda läbistada ei suuda, vaid on tarviline tema sisseimemine ja see saavutatakse just ventilaatori läbi, mis paigutatud, nagu näha, lõpu, et tema imemisele anda suuremat mõju, sest ette asetatuna ei oleks temast suuremat kasu, tungiks ju läbi siis kaunis vähene õhuhulk.

Nimetatud filter on asetatud praegu katseks ja on seega katseajajärgus. Heade tagajärgede saavutamisel on aga kavatsus neid valmistada rohkemal arvul, asetades neid alguses tähtsamatesse asutistesse, ja tulevikus asutada linnas umbes 500 varjupaika, igauks saja inimese tarvis, seega moodustades kogu linna elanikkudele kindla kaitse gaasihädaohtu korral.

Nimetan siin veel asjaolu, et gaasifiltreid või õigemini varjupaiku saab kasutada ainult juhul, kui on kindlaks tehtud, et gaasihädaoht tegelikult olemas, kuid selle kindlakstegemiseks on aga tingimata vajaline gaasikatsejaam vastavate eriteadlaste juhatusel, kes uuriks neid gaase ja nende omadusi ja aegsasti juba hädaohtu lähemisel elanikele sellest gaasihäire kaudu teataksid. Nimetatutega aga ei ole ka kõige parematest kaitseabinõudest kasu ja seda peaksime katsuma luua just esijärgus, mis kaitseliidu tähtsamaid ülesandeid. Kui see on tehtud, siis võime julgesti astuda meie vaenlase — gaasi — vastu.

E. M ä g i,

Tartu maleva instruktor.

Viru maleva laskemeistrid: 1. pilt. Sõjaväepüssi esiklassi meisterlaskur 1928 a. jaopealik Julius Posti (Kütikomp.), saavutas maleva meistervõistlustel 154 silma. 2. pilt. Sõjaväepüssi ja püstoli II klassi meisterlaskur rühmapealik Artur Gabriel (Voka kompaniist), saavutas maleva meistervõistlustel sõjaväepüssi 94 silma, püstolist 118 silma. 3. pilt. Sõjaväepüssi II klassi meisterlaskur malevlane Aleksander Verder (I Rakv. malevk.), saavutas maleva meistervõistlustel 111 silma. 4. pilt. Spordipüssi B. klassi meisterlaskur I Rakvere malevkonna pealik kapten Evald Pajos, saavutas maleva meistervõistlustel 99 silma.

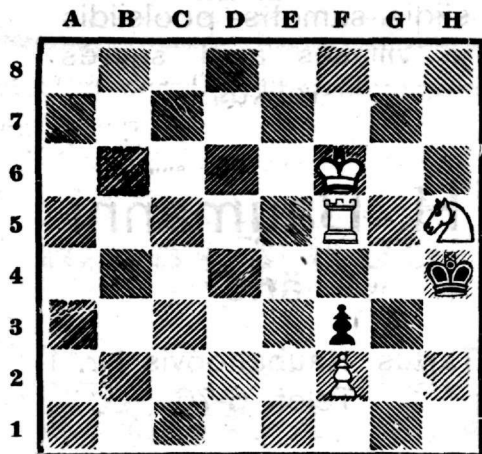
Male.

Toimetaja A. Burmeister.

Ülesanne nr. 63.

Kokku seadnud John Brown.

Mustad.

Valged.

Va'ged: Kf6, Vf5, Rh5, Ef2.

Mustad: Kh4, Ef3.

Valged algavad ja annavad matt kahe sammuga.

Lahendused palutakse saata: Tallinn Narva mnt. 26 krt. 6 A. Burmeisterile.

Y. Hyljato ülesanne nr. 60 lahendus.

1. Og1—a7, Ka6 : a7,

2. Lb4—b7 annab matt.

1. (Og1—a7), ükskõik,

2. Lb4 : a4 resp. — b6 annab matt.

Õiged lahendused saatsid: Felix Rosenberg, B. Kärner, Evald Karp, n. allohv. E. Riisk ja V. Mikenas (Tallinnast), Martin Villemson (Pärnust), E. Lagsdin (Riiast).

Küsimusi ja vastuseid.

Küsimus: Meil malevas on malevlased, vaatamata klassidesse jaotusele, territoriaalselt koondatud laskejuhataja ümber, moodustades laskurgrupe à 10—25 malevlast. Malevlased soovivad ühe grupi alati eraldada nimega „parem laskurgrupp malevas“. Parema laskurgrupi nimi saavutatakse ainult laskevõistlustega gruppide vahel.

Tahaksin kuulda arvamisi:

1) Kas on niisuguse grupi loomine põhimõtteliselt soovitav.

2) Missugustel tingimustel võistelda.

3) Missugune oleks „parema laskurgrupi“ eraldusmärk. Meie mehed soovivad eri-akselbanti, mida kannaksid kõik grupis olevad malelased ja mis pidulikult igal võistluse ajal võitjale grupile üle antaks. L.

Vastus: 1) Igasugune omaalgatus laskeasjanduse alal on tervitatav nähe. See põhimõte on võetud kaitseliidu „Laskemääruste“ põhialuseks. Igasugused võistlused on just need, mis laskespordi edendamisele suurimal määral kaasa aitavad. Loomulikult on ka võistlused maleva „parima laskurgrupi“ (laskejuhataja meeskonna) nime peale soovitatavad, sest nad virgutavad üksikuid gruppe ja nende juhte — laskejuhatajaid — veel hoogsamale tööle.

2) Raskem on võistlustingimuste kokkuseadmine, kui ühes grupis on laskureid mitmest klassist (algajad, II, I ja esiklassi laskurid jne.). Siin tuleb pidada kinni peastaabi poolt maksmapandud põhimõttest, et igale võistlejale esitataks ainult tema võimetele vastavad nõuded (käesoleval juhul vastavalt klassi tingimustele). See teeb küll võistlustingimused ja võistluste läbiviimise veidi keerulisemaks, kuid on õiglane.

Edasi grupi tõetruu paremuse väljaselgitamisel ei tule arvestada üksi võistlustest osavõtjatega, vaid grupi kogu meeskonna arvulise suurusega. Niisuguse võistluse korraldas Tallinna maleva Lõuna malevkond 4. novembril parima kompanii nime peale. Siin jagati kogu kompanii poolt väljalöödud silmade summa kompanii nimekirjas seisvate kaitseliitlaste arvule ja selle järele otsustati kompaniide paremuse üle.

3) Mis puutub eraldusmärkidesse,

siis ütleb „Kaitseliidu põhikiri“ § 2 p. 5 „... on õigus: toime panna... võistluslaskmisi... auhindade ja muude ergutuste väljaandmisega.“ Järelt võib ergutusena anda välja ka eriakselbante, kuid viimased ei või sarnaneda kaitseliidus tarvitusel olevatele esilaskurite ja küttide laskeakselbantidele.

Küsimus: Sooviksin astuda kaitseliidu ridadesse, kuid ei tea, kuhu poole pöördada selles asjas. Sundaega teenides pioneerina arvan kohasema olevat ühineda tehnilise malevkonnaga. Palun vastust järgmistes küsimustes:

1) Kas on organiseeritud erilisi pioneerühmi?

2) Missuguse malevkonna alla (Tallinnas) ta kuulub?

3) Mitme soovitaja allkirja on tarvis kaitseliitu astumine soovituskirjale?

4) Missuguseid dokumente on sealjuures vaja? Kui suure tempelmaksu all?

5) Kellele nimelt peaks saatma sooviavalduse ja kuhu?

6) Kas saab varustust samal alusel kui kaitsväeski?

Kui pole veel organiseeritud pioneerüksusi, siis palun teatada, missugused üksused asuvad tehnilises malevkonnas? Või on pioneerüksus olemas ka 5. malevkonnas, kus asub selle staap? Elan V linnajaos.

„Reservlane“.

Vastus: Erilisi pioneerüksusi Tallinnas moodustatud ei ole. Tehniline malevkond koosneb tehnikumi üliõpilastest. Kui elate V linnajaos, siis pöörge kaitseliitu astumiseks Lõuna malevkonna staapi, Kaarli tän. nr. 8, igapäev kella 6—8 õhtul.

Triik-kraede hinnad
on

kõige odavamad

A. Pääsuke'se
äris

Tartus

Promenadi tn. 2.

Müük suurel ja väikesel
arvul.

Elegantsed & moodsad

Daamide
kleidiriided

siidis, sametis, poolsiidis
ja villases alati suures
valikus

H. Baumann
äris

Tartus Kaubahoovis Nr. 1
Telef. 6-76.

Kaitseliitlased!

Ärge unustage, et kõige soodsamalt tellite era- ja vormiriided

rätsepp Riis'i

juurest

Pelgulinna Olga tän. 5, kõnetr. 13-93.

Omnibuseühendus Veneturult ja Raekojaplatsilt.

Aktsiaselts

A. Le Coq'i

London - Tartu

õllefabrik

soovitab oma heledat ning tumedat

õlut, Porteri

ning karastavaid jooke tuntud headuses

Kõik ostavad

moe-, pudu- ja pesukaubad

ainult

Venn. Lepp'a ärist

Tartu Kaubafoov nr. 2. Tel. 4-81. Tartu

sest et seal on alaliselt

***kõige suurem ja rikkalikum
valik uutest hooaja kaupadest.***

Hinnad võistlemata odavad.

Müük suurel ja väikesel arvul.

J. PUHK & POJAD

TALLINNAS,

TARTUS, NARVAS, VALGAS, PETSERIS,
PÄRNUS, VILJANDIS, RAKVERES JA JÖGEVAL.

Oma suurveski püülid ja jahud,

suhkur, — sool, heeringad, — riis, herved,
tangud, — rukis, — nisu, kliid — jne. jne.

Soovitame karjapidajatele:

Roostekindlaid, ühest tükist pressitud tuntud
Daani Frederiksbergi „F.M.“, Rootsi A/B., „Bal-
tic'u“ ja Saksa A/G. „Ahlborni“ vabrikute

piimaveokannusid

Frederiksbergi „F. M.“ ja Rootsi „Lac“ vatiga
filterkurnad on kõige otstarbekohasemad

P. K. „ESTONIA“

TALLINN, JAANI TÄN. 6, TELEF. 20-90